

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolain etsintää koskevaa lukua. Esityksessä ehdotetaan, että tuomioistuin päättäisi laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen määriteltyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Esityksen tavoitteena on saattaa laite-etsinnästä päättämistä koskeva sääntely EU-oikeuden mukaiseksi ottaen huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö.

Esityksen taustalla on Euroopan unionin tuomioistuimen tuomio, jonka mukaan toimivaltaisen viranomaisen mahdollisuus saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin edellyttää asianmukaisesti perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta sitä, että tällaisen mahdollisuuden käyttämisen edellytykseksi on asetettu kansallisessa lainsäädännössä tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittama etukäteisvalvonta.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan viimeistään syksyn 2025 aikana.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta, nykytila ja sen arviointi	4
1.2 Valmistelu	10
1.3 Lausuntopalaute	11
1.3.1 Lausuntopalvelussa lausuntokierroksella ollut esitysluonnos	11
1.3.1.1 Lausuntopalautteesta tarkemmin	12
1.3.2 Jatkovalmistelun jälkeinen kohdennettu lausuntokierros	21
2 Tavoitteet	22
3 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	22
3.1 Keskeiset ehdotukset	22
3.2 Pääasialliset vaikutukset	22
3.2.1 Yleistä	22
3.2.2 Viranomais- ja taloudelliset vaikutukset	23
3.2.3 Tietojärjestelmämuutokset ja vaihtoehdot	25
3.3 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	27
4 Muut toteuttamisvaihtoehdot	28
4.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	28
4.1.1 Tuomioistuimien vahvistamiseksi pidettävien oikeutettujen virkamiehen laite-	
etsintäpäättöjen tietyt erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta	28
4.1.2 Syyttäjä toimisi vahvistavana viranomaisena	28
4.1.3 Tuomioistuimen etukäteisluvasta poikkeaminen silloin, kun laite ei sisällä	
arkaluonteisia tietoja	29
4.1.4 Tuomioistuimien toimien kiiretilanteita lukuun ottamatta päätöksentekijänä	29
4.2 Ulkomaiden lainsäädäntö	30
4.2.1 Ruotsi	30
4.2.2 Muut jäsenvaltiot	30
5 Säännöskohtaiset perustelut	31
6 Lakia alemman asteinen sääntely	36
7 Voimaantulo	37
8 Suhde talousarvioesitykseen	38
9 Suhde perustuslakiin ja säätämisyhteistyö	38
9.1 Johdanto	38
9.2 Tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeaminen	38
9.3 Suostumus tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeamiseksi	39
9.4 Oikeusturva	42
9.5 Rajoitettu kantelu- ja muutoksenhakuoikeus	43
9.6 Laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön kuulemisesta	
poikkeaminen tuomioistuinkäsittelyssä	44
9.7 EU:n oikeuden mukaisuus ja kansallinen liikkumavara	46
LAKIEHDOTUS	48
Laki pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta	48
LIITTEET	50
RINNAKKAISTEKSTI	50

Laki pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta	50
ASETUSLUONNOS	54
Oikeusministeriön asetus vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisten asioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa annetun oikeusministeriön asetuksen 1 ja 2 §:n muuttamisesta	54

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta, nykytila ja sen arviointi

Euroopan unionin tuomioistuin on 4.10.2024 antanut asiassa C-548/21 *CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck* tuomion (jäljempänä LE-tuomio) liittyen toimivaltaisen viranomaisen mahdollisuuteen saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin rikosten torjuntaa, tutkintaa, selvittämistä ja syyteharkintaa varten.

Tuomioistuimen arvioitavana on ollut, onko luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäättöksen 2008/977/YOS kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/680 (jäljempänä *rikosasoiden tietosuojadirektiivi*) 4 artiklan 1 kohdan c alakohta, luettuna yhdessä perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklan sekä 52 artiklan 1 kohdan valossa, esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa toimivaltaisille viranomaisille annetaan mahdollisuus saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin yleisesti rikosten torjuntaa, tutkintaa, selvittämistä ja syyteharkintaa varten ja jossa tällaisen mahdollisuuden käyttämisen edellytykseksi ei ole asetettu tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteisvalvontaa (kohta 81).

Tuomiossaan tuomioistuin on todennut, että toimivaltaisen viranomaisen mahdollisuus saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin edellä esitetyissä käyttötarkoituksissa edellyttää asianmukaisesti perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta sitä, että tällaisen mahdollisuuden käyttämisen edellytykseksi on asetettu kansallisessa lainsäädännössä tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittama etukäteisvalvonta.

Pakkokeinolain (806/2011) 8 luvussa säädetään etsinnästä. Luvun 29 §:n mukaan laite-etsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies ja 15 §:n 3 momentissa tarkoitettussa kiireellisessä tilanteessa poliisimies noudattaen soveltuvin osin 16 §:ssä säädettyä. Jos kysymys on luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitetuista tiedoista, noudatetaan soveltuvin osin erityistä kotietsintää koskevia 15 §:n 1 ja 2 momenttia ja 17 §:ää.

Lähtökohtaisesti laite-etsinnästä päättää siten pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n mukaisesti tietyt säännöksessä yksilöidyt virkanimikesidonnaiset virkamiehet esitutkintaviranomaisissa sekä syyttäjä. Pidättämiseen oikeutetuista puolustusvoimien virkamiehistä säädetään erikseen. Kiireellisessä tilanteessa päätöksen laite-etsinnästä voi tehdä puolestaan poliisimies.

Luvun 29 §:ssä on huomioitu erikseen luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuja tietoja koskevat tilanteet. Kyse on tiedoista, joista on oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja joihin ei saa pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Mikäli etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tällaista hyödyntämiskiellon piiriin lukeutuvaa tietoa, sovelletaan erityistä kotietsintää koskevaa sääntelyä. Pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, että erityisestä kotietsinnästä ja etsintävaltuutetun määäämisestä päättää tuomioistuin. Tästä poiketen, jos yleisessä kotietsinnässä tai paikanetsinnässä ilmenee, että etsintä kohdistuu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon, tai jos erityinen kotietsintä on välttämätöntä toimittaa kiireellisesti, erityisten kotietsinnän toimittamisesta ja

etsintävaltuutetun määräämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Kun kyse on 1 §:n 3 momentin mukaisista hyödyntämiskiellon piiriin kuuluvista tiedoista, päätöksen laite-etsinnästä tekee tilannekohtaisesti joko tuomioistuimien tai pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Laite-etsintä voidaan toimittaa itsenäisenä pakkokeinona taikka paikkaan kohdistuvan etsinnän, kuten kotietsinnän, yhteydessä. Pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n 3 momentissa säädetään, että päätös paikkaan kohdistuvan etsinnän toimittamisesta saadaan tietyin rajoituksin ulottaa koskemaan myös etsinnän toimittamispaikassa olevaa teknistä laitetta tai tietojärjestelmää. Pakkokeinolain 8 luvun 28 §:n mukaan tällaisessa tilanteessa sovellettavaksi tulevat paikkaan kohdistuvan etsinnän toimittamista koskevat säännökset. Käytännön syistä laite-etsintä toimitetaan kuitenkin useimmiten poliisin tiloissa.

Voimassa olevan sääntelyn mukaisesti laite-etsinnän toimittaminen ei lähtökohtaisesti edellytä rikoksen tutkinnasta erillisen oikeusviranomaisen, kuten tuomioistuimen, etukäteiskontrollia. Lailla pakkokeinolain muuttamisesta (452/2023) pakkokeinolain 8 lukuun lisättiin uusi 29 a § laite-etsinnän saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi. Kyse on tuomioistuimen jälkikäteisestä kontrollista. Säännöksen mukaan, jos laite-etsintä on toimitettu kotietsinnän tai 18 §:n 4 momentissa tarkoitettujen paikanetsinnän yhteydessä taikka on syytä olettaa, että etsinnän kohteeksi on joutunut 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa, tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa tai onko etsinnöissä menetelty 22 §:ssä edellytetyllä tavalla ja noudatettu soveltuvien osien 5 ja 6 §:n säännöksiä. Vaatimuksen pakkokeinon laillisuuden saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi voi tehdä nykysääntelyn perusteella laitteen haltija tai muutoin siihen oikeutettu henkilö. Esitutkintaviranomaiset eivät voi puolestaan saattaa laite-etsintää tuomioistuimen jälkikäteisvalvontaan sääntelyn puitteissa.

Euroopan unionin tuomioistuin on LE-tuomion 92, 94 ja 102 kohdissa todennut, että pääsy matkapuhelimen sisältöön voi kattaa liikenne- ja sijaintitietojen lisäksi myös valokuvia, internetin selaushistorian sekä puhelimella käydyn viestinnän sisällön. Ei voida poissulkea mahdollisuutta, että matkapuhelimen sisältämiin tietoihin voisi sisältyä myös erityisen arkaluonteisia tietoja. Toimivaltaisten viranomaisen pääsyn henkilötietoihin on katsottu aiheuttavan vaaran vakavasta tai jopa erityisen vakavasta puuttumisesta rekisteröidyn perusoikeuksiin.

Pakkokeinolain 8 luvun 20 § sisältää laite-etsinnän määritelmän. Laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää. Säännöksen 2 momentin mukaisesti laite-etsintää ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta säädetään salaisia pakkokeinoja koskevassa 10 luvussa. Laite-etsinnällä hankittavien tietojen soveltamisalan ulkopuolelle on siten rajattu tietyillä telepakkokeinoilla hankittavat tiedot. Kun Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomiossa on viitattu mahdollisuuteen saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin, ei pakkokeinolain edellä mainitun rajauksen mukaisesti tällainen yleinen pääsy kaikkiin telepäätelaitteen sisältämiin tietoihin ole kuitenkaan mahdollista. On tosin huomioitava, että vaikkakin laite-etsinnällä hankittavat tiedot ovat rajatut, ei laite-etsintä ole perusoikeuksien suojan kannalta merkityksellisen pakkokeino, vaan se voi kohdistua esimerkiksi laitteessa olevaan luottamukselliseen viestiin, ja sen yhteydessä voi ilmetä muita tietoja henkilön yksityiselämästä (HE 217/2022, s. 32). Laite-etsintä voi kohdistua myös sellaiseen laitteeseen, joka ei sisällä yksityiselämän kunnioittamisen tai henkilötietojen suojan kannalta erityisiä tietoja.

Yleisesti on myös huomioitava, että laite-etsinnän merkitys ja vaikutus pakkokeinona on muuttunut sen säätämisaikakohdasta ottaen huomioon teknologinen kehitys ja sen myötä myös toimintaympäristön muutos. Lähtökohtaisesti nykyään laitteet, erityisesti matkapuhelimet, sisältävät mahdollisesti laaja-alaisestikin tietoja henkilöön liittyen.

LE-tuomion 96 kohdan mukaan tutkinnan kohteena olevan rikoksen vakavuus on yksi keskeisistä tekijöistä tutkittaessa henkilön perusoikeuksiin kohdistuvan puuttumisen oikeasuhteisuutta, joka aiheutuu pääsystä matkapuhelimen sisältämiin henkilötietoihin. Tuomiossa ei kuitenkaan edellytetä laite-etsinnän rajautumista vain vakaviin rikoksiin ottaen huomioon riski rikosten rankaisemattomuudesta (kohta 97). Kohdassa 102 tuomioistuin toteaa, että sen varmistamiseksi, että kussakin tapauksessa noudatetaan suhteellisuusperiaatetta punnitsemalla kaikkia asiassa merkityksellisiä seikkoja, on olennaisen tärkeää edellyttää joko tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittamaa etukäteisvalvontaa. Tuomioistuimen tai elimen on tuomion 103 kohdan mukaisesti varmistettava oikeudenmukainen tasapaino rikollisuuden torjunnan yhteydessä suoritettavan tutkinnan tarpeisiin liittyvien intressien sekä toisaalta henkilöiden yksityiselämää ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien välillä.

Pakkokeinolain 1 luvussa säädetään yleisistä periaatteista, kuten suhteellisuusperiaatteesta ja vähimmän haitan periaatteesta. Luvun 2 §:n mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Luvun 3 §:n mukaan pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi, ja pakkokeinon käytöllä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa.

Pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n mukaisesti laite-etsintä saadaan toimittaa, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai selvitettävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, ja etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka jäljennettävä asiakirja. Laite-etsintä voidaan toimittaa myös laitteen palauttamiseksi siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella viety. Laite-etsintää ei ole rajattu yksinomaan erityisen vakaviin rikoksiin, vaan sitä voidaan hyödyntää varsin laaja-alaisesti eri rikosten selvittämisessä. Laite-etsinnän edellytyksiä arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon muun ohella 1 luvun 2 §:ssä säädetty suhteellisuusperiaate. Suomessa tuomioistuimen etukäteisvalvonnan piiriin kuuluvia pakkokeinoja ovat tietyin poikkeuksin muun muassa erityinen kotietsintä ja telepakkokeinoihin lukeutuvat telekuuntelu, televalvonta sekä tekninen tarkkailu. Sanottujen telepakkokeinojen käyttö on rajattu tyypillisesti rikosnimiketasolla tai rikoksen vakavuuden perusteella.

Tuomioistuin ei ole määritellyt LE-tuomiossa, mitä se tarkoittaa riippumattomalla hallinnollisella elimellä. Kokonaisuuden kannalta on huomioitava Euroopan unionin tuomioistuimen *Prokuratuur*-tuomio (C-746/18), johon ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on viitannut lyhyesti (tuomio C-548/21, kohta 28). *Prokuratuur*-tuomiossa syyttäväviranomaista, jonka tehtävänä on johtaa esitutkintamenettelyä ja tarvittaessa ajaa virallista syytettä myöhemmässä oikeudenkäynnissä, ei pidetty riippumattomana hallintoelimenä, joka olisi voinut päättää tietojen hankkimista koskevasta etukäteisluvasta (tuomio C-746/18, kohdat 51, 54–59 ja tuomiolauselman kohta 2).

Euroopan unionin tuomioistuin ei ole LE-tuomiossaan ottanut kantaa, millainen *merkitys Prokuratuur* -tuomiolla on ollut nyt käsillä olleen tilanteen kannalta. On myös huomioitava, että

sanottu tuomio on koskenut lähtökohtaisesti erilaista tilannetta, eikä syyttäviviranomaisen mahdollinen asema riippumattomana hallintoelimenä laite-etsintää koskevassa etukäteisvalvonnassa ole siten tuomioiden perusteella tulkinnallisesti selvä. Koska tuomioistuimen LE-tuomio ei ole selvä syyttäjän riippumattomuutta koskevan vaatimuksen suhteen, mahdollista olisi tulkita ratkaisua siten, että tuomioistuin ei ole sulkenut pois syyttäjän mahdollisuutta antaa etukäteislupaa laite-etsinnälle, mikäli kuitenkin varmistetaan oikeudenmukainen tasapaino rikollisuuden torjunnan yhteydessä suoritettavan tutkinnan tarpeisiin liittyvien intressien sekä toisaalta henkilöiden yksityiselämää ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien välillä. Toisaalta mahdollista on myös tulkita tuomioistuimen oikeuskäytäntöä siten, että syyttäjä ei nimenomaisesti täyttäisi *Prokuratuur*-tuomiossa asetettua riippumattomuutta koskevaa vaatimusta (kohdat 51, 54–59) myöskään suhteessa LE-tuomion tilanteisiin.

Arvioitaessa syyttäjän rikoksen tutkinnasta riippumatonta asemaa on otettava huomioon muun ohella syyttäjän asema suomalaisessa esitutkintajärjestelmässä. Esitutkintalain (805/2011) 2 luvun 2 §:n mukaan esitutkintaa johtaa esitutkintaviranomainen (pidättämiseen oikeutettu virkamies) ja syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana vain niin sanotuissa poliisirikostutkinnoissa. Lisäksi lain 5 luvun 3 §:ssä säädetään yhteistyövelvollisuudesta ja sen 2 momentin mukaan syyttäjän on tarvittavassa määrin osallistuttava esitutkintaan sen varmistamiseksi, että asia selvitetään 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Toisaalta 5 luvun 2.1 §:n mukaan esitutkintaviranomaisen on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta tai suoritettava esitutkintatoimenpide, ja esitutkintaviranomaisen on muutenkin noudatettava syyttäjän määräyksiä, joilla pyritään turvaamaan asian selvittäminen 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Suomessa syyttäjälaitosta ei ole järjestetty sillä tavoin hierarkkisesti, että ylempi syyttäjä voisi antaa määräyksiä tai ohjeita ratkaisua varten, vaan syyttäjällä on itsenäinen ja riippumaton syyteharkintavalta. Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) 2 luvun 10 §:n mukaan syyttäjällä on itsenäinen ja riippumaton syyteharkintavalta, ja syyttäjä tekee itsenäisesti ja riippumattomasti päätösvaltaansa kuuluvat, rikosoikeudellisen vastuun toteuttamista koskevat ratkaisut käsiteltävänä olevassa rikosasiassa. Luvun 9 §:n mukaan syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänä olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla. Toisaalta luvun 11.2 §:n mukaan valtakunnansyyttäjä voi ottaa itse ratkaistavakseen alaiselleen syyttäjälle kuuluvan asian tai määrätä alaisensa syyttäjän ajamaan syytettä, jonka nostamisesta hän on päättänyt. Valtakunnansyyttäjä voi myös määrätä asian alaisensa syyttäjän syyteharkintaan.

Edellä selostetun Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomion suhteen on mahdollista tulkita, että syyttäjän asema ja rooli Suomen järjestelmän mukaisesti rikostutkinnoissa täyttäisi Euroopan unionin tuomioistuimen *Prokuratuur*-tuomiossa asettamat edellytykset riippumattomalle hallintoviranomaiselle. Edellä mainitusti *Prokuratuur*-tuomion tuomiolauselmassa tuomioistuin vaikuttaisi painottavan syyttäjän asemaa esitutkinnan johtajana ottaen kuitenkin huomioon syytteen ajamisen myöhemmässä oikeudenkäynnissä. Yhtäältä huomioiden muun muassa *Prokuratuur*-tuomion 54 kohta mahdollista on tulkita, että syyttäjä ei objektiivisuusvelvollisuudestaan huolimatta ”toisaalta ole neutraalissa asemassa rikosprosessin asianosaisiin nähden”, koska oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, jäljempänä myös *ROL*) 1 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan syyttäjän tehtävänä on nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä.

Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomio vaikuttaisi joka tapauksessa edellyttävän pakkokeinollain laite-etsintää koskevan sääntelyn muuttamisesta siltä osin, että muun ohella perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta laite-etsinnän toimittaminen edellyttäisi

jatkossa tuomioistuimen tai muun riippumattoman hallintoelimen etukäteisesti antamaa lupaa. Tuomion ei kuitenkaan arvioida rajoittavan sitä, että kansallisesti säädettäisiin muistakin poikkeustilanteista sikäli, kun muutoin tuomiossa esitetyt edellytykset täyttävät (ks. tarkemmin sääntämisjärjestysperustelut jaksossa 9). Edellä mainitusti yhtäältä selvää ei ole, miten tuomioistuimen aikaisempi oikeuskäytäntö vaikuttaa nyt käsiteltävänä olevaan asiaan muun ohella syyttäjän riippumattomuutta koskevien vaatimusten kannalta, ja toisaalta epäselvää on myös, kuinka nimenomaisesti Suomen järjestelmän mukainen syyttäjän asema ja rooli esitutkinnassa suhteutuu tuomioistuimen oikeuskäytäntöön.

Edellä selostetuin perustein olisi mahdollista arvioida, että Suomen järjestelmän mukaisesti syyttäjä ei suoraan osallistu rikostutkinnan suorittamiseen ja toisaalta on neutraalissa asemassa rikosprosessin asianosaisiin nähden (ks. tarkemmin jakso 4.1 muista toteuttamisvaihtoehdoista). Esimerkiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n mukaisesta laite-etsinnästä voisi päättää muu syyttäjä kuin se, joka mahdollisesti ajaisi virallista syytettä myöhemmässä oikeudenkäynnissä. Kuten *Prokuratuur*-tuomiota edeltävässä julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa todetaan, tällaisessa tilanteessa syyttäjää ei rasittaisi tutkintaan ja kyseisen menettelyn viralliseen syytteeseen liittyvät intressit eikä sitä voitaisi moittia siitä, että se antaa etusijan tutkintaan liittyville intresseille kyseessä olevien henkilöiden henkilötietojen suojaan liittyvien intressien kustannuksella (kohta 126). Lisäksi ottaen huomioon pakkokeinolain 8 luvun 29 a §:n mukainen jälkikäteinen oikeussuojakeino tuomioistuimessa, voidaan katsoa laite-etsinnän kohdehenkilön oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan turvatun riittävällä tavalla varmistaen täten myös oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Mainittu vaihtoehtoinen toteuttamistapa on kuitenkin tulkinnanvarainen. Täten esityksessä katsotaan perustellummaksi vaihtoehdoksi se, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemä laite-etsintäpäättös edellyttäisi tuomioistuimen etukäteislupan. Esityksessä ehdotetaan, että pakkokeinolain 8 luvun 29 §:ää muutettaisiin siten, että tuomioistuin päättäisi laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Esimerkiksi välttämättömissä kiireellisissä tilanteissa riittäväksi on katsottu tuomioistuimen jälkikäteinen lupa.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan kumottavaksi luvun 21 §:n 3 momentti. Kyseisen 3 momentin mukaan päätös paikkaan kohdistuvan etsinnän toimittamisesta saadaan ulottaa koskemaan myös etsinnän toimittamispaikassa olevaa teknistä laitetta tai tietojärjestelmää, jos kyseessä ei ole paikkaan kohdistuva etsintä henkilön löytämiseksi. Luvun 15.3 §:n mukaan poliisimies voi ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän ja paikanetsinnän myös silloin, kun etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä. Näin ollen myös poliisimies voi 21.3 §:n mukaisesti toimittaa omalla päätöksellään laite-etsinnän. Koska esityksen ehdotuksen mukaan jatkossa vain pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi päättää välttämättömissä kiiretilanteissa laite-etsinnän toimittamisesta, perusteltuna pidetään 21 §:n 3 momentin kumoamista.

LE-tuomiossaan tuomioistuin on muistuttanut, että rajoituksia, jotka rikosasioiden tietosuojadirektiivissä sallitaan ottaa käyttöön perusoikeuskirjan 8 artiklassa määrättyyn henkilötietojen suojaa koskevaan oikeuteen sekä perusoikeuskirjan 7 artiklassa suojattuun yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamista koskevaan oikeuteen, on tulkittava perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan vaatimusten mukaisesti, ja näihin vaatimuksiin kuuluu suhteellisuusperiaatteen noudattaminen. Nämä perusoikeudet eivät ole ehdottomia oikeuksia, vaan ne on suhteutettava niiden tehtävään yhteiskunnassa ja saatettava tasapainoon muiden perusoikeuksien kanssa. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan mukaan näiden perusoikeuksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten perusoikeuksien keskeistä sisältöä kunnioittaen ja suhteellisuusperiaatetta noudattaen. Viimeksi mainitun

periaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan tehdä ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia. Rajoitukset on toteutettava täysin välttämättömän rajoissa, ja kyseessä olevat rajoitukset sisältävässä säännöstyössä on säädettävä selvistä ja täsmällisistä näiden rajoitusten laajuutta ja soveltamista koskevista säännöistä. Tuomioistuin on LE-tuomiossa todennut, että laite-etsintään liittyvän käsittelyn osalta, perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattujen perusoikeuksien käyttämisen rajoittamisen oikeasuhteisuus edellyttää kaikkien yksittäistapauksen merkityksellisten seikkojen punnintaa.

Tuomioistuin on LE-tuomiossa tältä osin pitänyt merkityksellisenä sitä, että kyseisessä asiassa jäsenvaltion lainsäädännössä on sallittu se, että toimivaltaiset poliisiviranomaiset saavat pääsyn matkapuhelimen sisältämiin tietoihin ilman etukäteen annettua lupaa. Tuomioistuin toteaa, että kyseessä olevan matkapuhelimen sisällöstä ja näiden poliisiviranomaisten tekemistä valinnoista riippuen tällainen pääsy voi kattaa liikenne- ja sijaintitietojen lisäksi myös valokuvat ja tämän puhelimen internetin selaushistorian tai jopa osan kyseisellä puhelimella käydyn viestinnän sisällöstä erityisesti silloin, kun tarkastellaan siinä säilytettyjä viestejä. Pääsy tällaisten tietojen kokonaisuuteen voi tuomioistuimen mukaan mahdollistaa hyvin tarkkojen päätelmien tekemisen rekisteröidyn yksityiselämästä, kuten hänen päivittäisistä tottumuksistaan, vakituisista tai tilapäisistä oleskelupaikoistaan, päivittäisistä tai muista liikkumisistaan, suorittamistaan toimista ja sosiaalisista suhteistaan sekä sosiaalisista piireistä, joissa tämä henkilö liikkuu. Tuomioistuin toteaa lisäksi, ettei tällaisessa tilanteessa voida myöskään sulkea pois sitä, että matkapuhelimen sisältämiin tietoihin voi sisältyä erityisen arkaluonteisia tietoja, kuten henkilötietoja, joista ilmenee rotu tai etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä tai uskonnollinen tai filosofinen vakaumus, ja että niiden arkaluonteisuus oikeuttaa direktiivin 2016/680 10 artiklassa niiden osalta edellytettyn erityissuojaan, joka koskee myös tietoja, joista selviää epäsuorasti älyllisen päättelyn tai vertailun perusteella tämän luonteisia tietoja. Tuomioistuimen mukaan perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin kohdistuvaa puuttumista, johon pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen lainsäädännön soveltaminen voi johtaa, on näin ollen pidettävä vakavana tai jopa erityisen vakavana.

Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomion vaatimus tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteisvalvonnasta koskee sellaista käsittelyä, jossa perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin kohdistuvaa puuttumista voidaan pitää vakavana tai jopa erityisen vakavana. Tuomioistuimen mukaan rajoituksen vakavuus riippuu niiden tietojen luonteesta ja arkaluonteisuudesta, joihin toimivaltaiset poliisiviranomaiset voivat saada pääsyn, huomioiden lisäksi rajoituksella tavoitellun yleisen edun mukaisen tavoitteen merkitys sekä matkapuhelimen omistajan yhteys kyseessä olevaan rikokseen tai kyseisten tietojen merkityksellisyys tosiseikkojen toteutuksen kannalta.

Tuomioistuin on LE-tuomiossa arvioinut asiaa nimenomaan matkapuhelimen sisältämien tietojen osalta ja katsonut, että matkapuhelinten sisältämiin tietoihin voi sisältyä erityisen arkaluonteisia tietoja ja sen sisältämien tietojen kokonaisuus voi mahdollistaa hyvin tarkkojen päätelmien tekemisen henkilön yksityiselämästä. Esimerkiksi talousrikos-, ympäristörikos- tai työrikostutkinnassa voi olla tarve suorittaa laite-etsintää myös sellaisiin laitteisiin, jotka eivät oletettavasti sisällä arkaluonteisia henkilötietoja tai sisällä sellaista tietoa, joka mahdollistaisi tarkkojen päätelmien tekemistä henkilön yksityiselämästä. Tällaiseen käsittelyyn ei arvion mukaan liity Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomiossa tarkoittamaa vakavaa tai jopa erityisen vakavaa puuttumista perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin.

Täten esityksessä arvioidaan perustelluksi jättää tuomioistuimen etukäteisvalvonnan piirin ulkopuolelle sellaiset laite-etsinnät liittyen laitteita, jotka eivät sisällä arkaluonteisia henkilötietoja tai muutoinkaan sellaisia tietoja, jotka voisivat mahdollistaa hyvin tarkkojen

päätelmien tekemisen rekisteröidyn yksityiselämästä, kuten hänen päivittäisistä tottumuksistaan, vakituisista tai tilapäisistä oleskelupaikoistaan, päivittäisistä tai muista liikkumisistaan, suorittamistaan toimista ja sosiaalisista suhteistaan sekä sosiaalisista piireistä, joissa tämä henkilö liikkuu. Sen lisäksi, että LE-tuomioissa ei arvioida edellytettävän tällaisten laitteiden osalta tuomioistuimen etukäteislupaa, poikkeusta pääsääntöön pidetään tarpeellisenä, jotta tuomioistuimen etukäteisvalvonnan piiriin alistettaisiin vain sellaiset laitteet, joiden osalta on tarve varmistaa tuomioistuimen toimesta tapahtuva arviointi yksityiselämän suojan toteutumisen turvaamiseksi. Tällä arvioidaan olevan myös viranomaisresurssien suhteen vähentävä vaikutus.

Lisäksi oikeasuhtaiseksi arvioidaan jättää tuomioistuimen etukäteisvalvonnan piirin ulkopuolelle sellaiset tilanteet, joissa kyse on laitteen palauttamisesta siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella joltakulta viety (pakkokeinolain 8 luvun 21.2 §). Myöskään tällaiseen käsittelyyn ei liittyisi Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomioissa tarkoittamaa vakavaa tai jopa erityisen vakavaa puuttumista perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin, sillä kyseisen 2 momentin mukaisissa tilanteissa laitteen tietosisältöä tarkasteltaisiin hyvin rajatusti ja vain siltä osin, että laitteen oikea omistaja saadaan selville (ks. myös jaksossa 4.1.4 esitetty esimerkki). Laite-etsintä päätettäisiin ja laitteesta mahdollisesti saadut tiedot hävitettäisiin välittömästi, kun laitteen omistaja olisi varmistunut.

Edelleen oikeasuhtaiseksi arvioidaan jättää tuomioistuimen etukäteisvalvonnan piirin ulkopuolelle tilanteet, joissa laitteen haltija tai muu siihen oikeutettu henkilö vapaaehtoisesti suostuu laite-etsinnän toimittamiseen. Suostumuksessa olisi tällöin kyse siitä, että henkilö suostuu tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeamiseen eli että laite-etsintä toimitettaisiin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä. Tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeamiseen liittyen suostumustilanteet ovat tarpeellisia esimerkiksi laite-etsintää koskevan menettelyn joutuisuuden mahdollistamiseksi. Suostumukseen perustuvalla poikkeamismahdollisuudella voisi olla muun ohella kohdehenkilön kannalta merkitystä, koska laite-etsinnän nopea toimittaminen tarkoittaisi myös laitteen palautumista henkilölle nopeammin tai esimerkiksi syyttömyyttä tukevan näytön esiin tuomista. Lisäksi poikkeusmahdollisuudella olisi viranomaisten resurssien kannalta vähentävä vaikutus.

Esityksessä myös ehdotetaan, että voimassa oleva pakkokeinolain 8 luvun 29 a § laite-etsinnän saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi kumotaan. Koska esityksessä ehdotetaan, että laite-etsinnän toimittaminen pääsääntöisesti kuuluisi tuomioistuimen etukäteisvalvonnan piiriin, perusteltua ei olisi erikseen olla tämän lisäksi erillistä muutoksenhakuoikeutta. Esityksen muutosehdotuksen lähtökohtana siten on tuomioistuimen etukäteisvalvonta ja laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun henkilön perusoikeuksien turvaamisen parantaminen. Tarpeelliseksi on kuitenkin katsottu tuomioistuinkäsittelyn mahdollistaminen ja erillinen muutoksenhakuoikeus niissä tilanteissa, kun laite-etsinnän toimittaminen perustuu vain pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen erikseen säädetyissä poikkeustilanteissa. Koska näissä tilanteissa laite-etsinnän toimittaminen ei perustuisi tuomioistuimen ennakkovalvontaan, tarpeellista on varmistaa perusoikeuksien turvaamisen toteutuminen tuomioistuimen jälkikäteisvalvonnan turvin. Lisäksi 29 a §:n kumoamisen johdosta esityksessä ehdotetaan erillistä siirtymäsäännöstä.

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä. Valmistelussa jouduttiin poikkeamaan tavanomaisesta lausuntomenettelystä esityksen kiireellisyyden vuoksi. Kiireellisyys johtuu Euroopan unionin tuomioistuimen 4.10.2024 antamasta tuomiosta C-548/21 *CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck*. Tuomion myötä laite-etsintää koskevien päätöksien

tekemisen tila on jäänyt epäselväksi. Lisäksi esityksessä ehdotetulla muutoksella parannettaisiin perusoikeuksien toteutumisen turvaamista säätämällä tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Edelleen esityksen valmistelun aikana on kuultu asiaan liittyviä viranomaistahoja.

1.3 Lausuntopalautte

1.3.1 Lausuntopalvelussa lausuntokierroksella ollut esitysluonnos

Hallituksen esitysluonnos oli lausuntopalvelu.fi-sivustolla avoimessa lausuntomenettelyssä 5.3.–20.3.2025 ([lausuntopalvelu](https://lausuntopalvelu.fi)). Oikeusministeriö pyysi esitysluonnoksesta lausuntoa 25 taholta. Lausuntoja saatiin määräajassa 23. Lausunnonantajia olivat Effi ry, Suomen Asianajajat, Demla ry, Tulli, Juristiliitto, Suomen tuomariliitto ry, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia (EOAK), Markku Fredman (asianajaja, prosessioikeuden dosentti, työelämäprofessori), Itä-Suomen yliopisto, Syyttäjälaitos, Pohjois-Karjalan kärjäoikeus, tietosuojavaltuutetun toimisto, Tuomioistuinvirasto, puolustusministeriö, Helsingin kärjäoikeus, Helsingin hovioikeus, Oulun kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, valtioneuvoston oikeuskansleri, Rajavartiolaitos, valtiovarainministeriö, sisäministeriö ja Poliisihallitus. Lisäksi Poliisihallitus on pyytänyt poliisiyksiköitä toimittamaan sille esitysluonnoksesta mahdolliset lausunnot, jotka on huomioitu Poliisihallituksen lausunnossa. Poliisihallitukselle lausuntoja toimittivat: Ahvenanmaan poliisiviranomainen, Helsingin poliisilaitos, Hämeen poliisilaitos, Itä-Suomen poliisilaitos, Itä-Uudenmaan poliisilaitos, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Keskusrikospoliisi, Lapin poliisilaitos, Lounais-Suomen poliisilaitos, Länsi-Uudenmaan poliisilaitos, Oulun poliisilaitos, Pohjanmaan poliisilaitos, Poliisiammattikorkeakoulu ja Sisä-Suomen poliisilaitos. Korkein oikeus ilmoitti päätöksestään olla antamatta lausuntoa.

Lausuntokierroksella olleen esitysluonnoksen mukaan tuomioistuin olisi vahvistanut pidättämiseen oikeutetun virkamiehen laite-etsintäpäätöksen tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Laite-etsintää ei esitysluonnoksen mukaan olisi saanut tehdä ilman tuomioistuimen vahvistusta.

Lausuntopalvelussa lausuntokierroksella olleen esitysluonnoksen jaksossa muista toteuttamisvaihtoehdoista käsiteltiin suostumukseen perustuvaa laite-etsintää. Mainitussa esitysluonnoksessa arvioitiin, että suostumuskonstruktion perustuva laite-etsintä edellyttäisi erillistä tarkastelua eikä sitä koskevaa poikkeusmahdollisuutta esitetty esitysluonnoksessa. Suostumuskonstruktion perustuva laite-etsintä ei siten ollut lausuntopalvelussa lausuntokierroksella olleen esitysluonnoksen ehdotuksena eikä siten myöskään keskeisenä lausuntopyynnön kohteena, vaan ainoastaan arvioitavana muuna toteuttamisvaihtoehtona.

Muun ohella Poliisihallituksen lausunnon perusteella suostumukseen perustuvaa laite-etsinnän toimittamista on arvioitu tarkemmin esityksen jatkovalmistelussa (ks. myös jakson 1.3.1.1 väliotsikko ”*Laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun suostumus laite-etsinnän toimittamiseksi*”). Jatkovalmistelussa on pidetty perusteltuna arvioida tarvetta kaikkien asianosaisten kannalta. Jatkovalmistelun jälkeen järjestettiin myös toinen kohdennettu lausuntokierros, jota käsitellään tarkemmin jaksossa 1.3.2.

Lausuntopalvelussa lausuntokierroksella olleen esitysluonnosta koskevan lausuntopalautteen perusteella esitystä on muutettu ja täydennetty seuraavaksi käsiteltävin osin.

1.3.1.1 Lausuntopalautteesta tarkemmin

Muutoksen tarpeellisuus ja kiireellisyys

Useimmissa lausunnoissa nimenomaisesti todettiin, että esitysluonnoksen mukainen muutosehdotus on välttämätön Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomion johdosta. Osassa lausuntoja myös pidettiin muutostarvetta kiireellisenä ottaen huomioon vallitseva epäselvä oikeustila laite-etsinnän päättämistä koskevan sääntelyn osalta. **Poliisihallituksen** lausunnon mukaan ”[j]otkut poliisiyksiköt ovat katsoneet lausunnoissaan, ettei EUT:n ratkaisu ole välttämättä ristiriidassa kansallisen lainsäädännön kanssa eikä lain muuttamiselle ole tällä hetkellä tarvetta, vaan lainsäädäntömuutostarpeita tulisi tarkastella laajempaan kokonaisuutena”.

Poliisin toimivaltuuksien laajempi tarkastelu ja uudenlaisen etukäteisvalvonnan tarpeen tarkastelu

Poliisihallituksen lausunnossa myös tuodaan esiin poliisin toimivaltuuksien kokonaistarkastelun merkitys. Lausunnossa mukaan esitysluonnoksessa on kyse yksittäisen EUT:n ratkaisun vaikutuksesta yksittäisen pakkokeinon kansalliseen menettelysäännökseen. Poliisihallitus pitää tärkeänä, että jatkossa oikeus- ja sisäministeriössä tarkasteltaisiin EU-oikeutta, EUT:n viime vuosien ratkaisuja ja nykyisten lakien (ainakin pakkokeino- ja poliisilain) mukaisia menettelysäännöksiä sekä perustuslakivaliokunnankin hyväksymiä oikeussuojakeinoja kokonaisuutena esimerkiksi juuri käynnistyneen pakkokeinolakityöryhmän työskentelyn yhteydessä. On tärkeä pohtia kokonaisvaltaisesti ja perusteellisesti sitä, onko kansallisesti hyväksi todettuja ja toimivia järjestelmiä tarpeen muuttaa laajemminkin ja jos on, niin millä tavalla sekä esimerkiksi sitä, minkälainen olisi tulevaisuudessa Suomessa tarkoituksenmukainen päätöksiä tekevä riippumaton hallintoelin. On todennäköistä, että vastaavanlaisia EU-oikeudellisia ratkaisuja tulee myös jatkossakin ja tällöin ei ole kestävää, että prosesseja ja lainsäädäntöä muutetaan yksitellen yksittäisten EUT:n ratkaisujen perusteella, vaan lainvalmistelutyössä tulisi varautua ennakolta mahdollisiin ristiriitatilanteisiin.

Lisäksi **Helsingin hovioikeuden** lausunnon mukaan kokonaan vaille pohdintaa on jäänyt se, olisikoärkevintä perustaa esimerkiksi poliisiorganisaation sisälle riippumaton valtakunnallinen hallintoelin suorittamaan etukäteisvalvontaa.

Tuomioistuimen etukäteisvalvonta ja vahvistusmenettely

Useissa lausunnoissa kannatettiin ehdotusta siirtää laite-etsintää koskeva päätöksenteko tuomioistuimen etukäteiskontrollin piiriin tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Moni lausunnonantaja piti myös esitysluonnoksessa ehdotettua vahvistusmenettelyä perusteltuna. Suuressa osassa lausuntoja korostettiin kuitenkin vahvistusmenettelyn epäselvyyttä ja epä johdonmukaisuutta erityisesti suhteessa voimassa olevan pakkokeinolain systematiikkaan tuomioistuimen päätöksenteon osalta. Useissa lausunnoissa myös katsottiin, ettei syyttäjä voisi toimia LE-tuomion mukaisena riippumattomana hallintoviranomaisena.

Jatkovalmistelussa esitystä on muokattu lausuntojen perusteella siten, että tuomioistuin päättäisi laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta.

Laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun henkilön kuuleminen sekä menettely tuomioistuimessa

Lausunnoissa kiinnitettiin laajasti huomiota esitysluonnoksessa ehdotettuihin tuomioistuinkäsittelyyn ja kohdehenkilön kuulemismenettelyyn. Osa lausunnonantajista katsoi tuomioistuinkäsittelyn menettelytavan jäävän esitysluonnoksessa epäselväksi. Lausuntopalautteen mukaan vaatimuksen käsitteleminen ilman istutokäsittelyä tulisi näkyä säännöksessä pääsääntönä. Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota asianosaisten kuulemisen osalta myös perustuslain 21 §:n mukaiseen oikeusturvavaatimukseen. Ehdotusta toivottiin selvennettävän siltä osin, voitaisiinko asia ratkaista laitteen haltijaa tai muuta siihen oikeutettua henkilöä kuulematta. Osin lausunnoissa korostettiin kohdehenkilön kuulemisen merkitystä, kun taas osa lausunnonantajista piti tärkeänä, että tuomioistuin ratkaisisi laite-etsintää koskevan asian kuulematta laitteen haltijaa. **Oulun käräjäoikeus** ehdotti lausunnossaan, että poliisi vastaisi laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun henkilön kuulemisesta ennen vaatimuksen toimittamista tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Jatkovalmistelussa esitystä on lausuntojen perusteella muutettu siten, että laite-etsintää koskevan vaatimuksen tuomioistuinkäsittelyssä selvänä pääsääntönä säädöstekstissäkin olisi vaatimuksen ratkaiseminen ilman istutokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Vaatimus voitaisiin kuitenkin käsitellä sen tehneen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa, jos tuomioistuin harkitsee sen tarpeelliseksi. Käsittely voitaisiin pitää käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Esityksen mukaan laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua henkilöä ei tarvitse kuulla laite-etsintävaatimuksen tuomioistuinkäsittelyssä. Tältä osin sääntely vastaisi erityistä kotietsintää koskevaa tuomioistuinkäsittelyä (ks. myös tarkemmin säätämisyjärjestysperustelut jaksossa 9). Esityksessä ehdotetun lainmuutoksen taustalla olevassa Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomiossa ei nimenomaisesti edellytetä eikä oteta kantaa siihen, tulisiko laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua henkilöä kuulla laite-etsinnän toimittamisen suhteen, etenkin siltä osin, voitaisiinko laite-etsinnän toimittamista koskeva vaatimus ratkaista tuomioistuimessa ilman laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön kuulemista.

LE-tuomion mukaan etukäteisvalvonta edellyttää sitä, että sen suorittamisesta vastaavalla tuomioistuimella tai riippumattomalla hallintoelimellä on kaikki valtuudet ja kaikki takeet, jotka ovat välttämättömiä sen varmistamiseksi, että kyseessä olevat eri legitiimit intressit ja oikeudet sovitetaan yhteen. Erityisesti rikostutkinnan osalta tällainen valvonta edellyttää, että kyseinen tuomioistuin tai elin pystyy varmistamaan oikeudenmukaisen tasapainon yhtäältä rikollisuuden torjunnan yhteydessä suoritettavan tutkinnan tarpeisiin liittyvien oikeutettujen intressien ja toisaalta henkilöiden, joiden tietoihin pääsy koskee, yksityiselämän kunnioittamista ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien välillä (103).

Tuomioistuinkäsittelyn julkisuus

Osassa lausuntoja tuotiin esille, että esitystä tulisi täsmentää tuomioistuinkäsittelyn julkisuuteen liittyvien kysymysten osalta. Lausunnoissa pidettiin toivottavana, että esityksen perusteluissa selvitetäisiin, mitkä tiedot ovat asianosaisten tai sivullisten saatavilla ja toisaalta, että jatkovalmistelussa huomioitaisiin rikoksen selvittämiseen liittyvät salassapitotarpeet.

Jatkovalmistelussa on arvioitu laite-etsintäasian tuomioistuinkäsittelyn julkisuuteen liittyviä seikkoja. Jatkovalmistelussa ei ole kuitenkaan tehty muutoksia asiaan liittyen ja sitä koskeviin säännöksiin. Lähtökohtana tuomioistuinkäsittelyssä on asianosaishenkilön julkisuus. Laite-etsintä ei ole pakkokeinoina 10 luvun mukainen salainen pakkokeino eikä sitä tehdä kohdehenkilön tietämättä. Lähtökohtaisesti tarvetta ei siten ole pitää siihen liittyviä tietoja salassa. Mahdollista kuitenkin on, että laite-etsintää koskevassa oikeudenkäyntiaineistossa on keskeneräistä

esitutkintaa koskevaa, salassa pidettävää tietoa. Näissä tilanteissa sovellettavaksi tulisivat oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007, jäljempänä YtJulkL) 9 ja 10 § asiakirja-aineiston osalta ja 15 § suljetun käsittelyn osalta. Käräjäoikeuden laite-etsintäasiassa tekemä ratkaisu on julkinen lainkohtien ja lopputuloksen osalta. YtJulkL:n 24 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla tarpeellisin osin ratkaisu voitaisiin salata. Mahdollista olisi myös määrätä asiakirja-aineisto pidettäväksi salassa YtJulkL 16 §:ssä säädetyin tavoin syytteen käsittelyyn tai asian sillensä jättämiseen saakka. Esitutkintaviranomaisen tulisi ottaa kantaa asiaan liittyviin julkisuusnäkökohtiin vaatimuksessaan – tästä on erikseen todettu myös säännöskohtaisissa perusteluissa.

Kantelu- tai muutoksenhakuoikeus ja ehdotuksen suhde voimassa olevaan pakkokeinolain 8 luvun 29 a §:ään

Lausunnoissa pidettiin tarpeellisena selventää laite-etsintöjä koskevaa kantelu- tai muutoksenhakuoikeutta ja sen suhdetta voimassa olevaan 29 a §:ään. Muutamissa lausunnoissa ehdotettiin 29 a §:n muuttamista siten, että rajauksesta, jonka myötä vain osa laite-etsinnöistä voidaan saattaa jälkikäteen tuomioistuimen arvioitavaksi, luovuttaisiin.

Jatkovalmistelussa on tarkasteltu oikeusturvaan liittyviä säännöksiä. Lausuntojen perusteella esitystä on muutettu siten, että ehdotetaan kumottavaksi voimassa oleva 29 a §. Lisäksi uuteen 29 §:ään on lisätty uusi 5 momentti, jonka mukaan jos vain pidättämiseen oikeutettu virkamies on päättänyt laite-etsinnästä 3 momentissa tarkoitettulla tavalla (perusteltu syy olettaa, että laite ei sisällä arkaluonteisia tietoja, 21 §:n 2 momentissa tarkoitettu tilanne laitteeseen oikeutetun selvittämiseksi ja henkilön suostumukseen perustuva laite-etsintä), tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, että ovatko laite-etsinnän toimittaminen edellytykset olleet olemassa. Edelleen 29 §:ään on lisätty uusi 6 momentti, jonka mukaan tuomioistuimen 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla, mutta pidättämiseen oikeutettu virkamies saa kuitenkin ilman määräaikaa kannella päätöksestä ja kantelu on käsiteltävä kiireellisesti. Lisäksi tuomioistuimen 4 ja 5 momentissa tarkoitettu päätöksestä saa valittaa erikseen ja 3 ja 4 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen nojalla toimitetussa laite-etsinnässä kertynyt aineisto on viipymättä hävitettävä, jos tuomioistuin katsoo, että laite-etsinnän toimittamiselle ei ole ollut edellytyksiä. Hävittämistä voitaisiin kuitenkin lykätä, kunnes tuomioistuimen ratkaisu on tullut lainvoimaiseksi (ks. myös säätämismääräysperustelut).

Erityiseen kotietsintään liittyvät tiedot

Osa lausunnonantajista kiinnitti huomiota pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentin mukaisiin tietoihin viittaamiseen puuttumisen 29 §:n 1 momentin osalta. **EOAK:n** lausunnon mukaan ilman mainittua viittausta jää epäselväksi, miten menettellään, jos kesken laite-etsinnän havaitaan sen kohdistuvan edellä tarkoitettuihin tietoihin.

Lausuntojen perusteella esitystä on muutettu siten, että ehdotettuun uuteen 1 momenttiin on lisätty viittaus 1 §:n 3 momentin tietoihin ja menettelyyn niihin liittyvissä tilanteissa. Säännöstä ja siihen liittyvää menettelyä koskien 3 momentissa tarkoitettuja tietoja on myös selvennetty säännöskohtaisissa perusteluissa.

Tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeaminen

Ehdotuksen mukaisten erikseen säädettyjen poikkeustilanteiden osalta lausunnoissa korostettiin tarvetta täsmentää, missä tilanteissa tuomioistuimen etukäteisvalvontaa ei tarvittaisi. Lisäksi osa

lausunnonantajista piti tärkeänä, että ehdotetun pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n 2 momentin säännöskohtaiset perustelut vastaisivat kynnyksen osalta säädöstekstiä. **EOAK:n** lausunnossa sääntelyn epätasällisuuden ja laajuuden katsottiin voivan johtaa tutkintaan kohdistuviin jälkikäteisväitteisiin siitä, että tiedot ovat olleet vastoin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen käsitystä sellaisia, joiden kohdalla ratkaisutoimivalta olisi kuulunut tuomioistuimelle. Lisäksi **EOAK** nosti 8 luvun 21 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tilanteiden osalta esille, että perusteluissa mainitun etsinnän rajoituksen, jonka mukaan tarkastelun tulisi rajautua laitteen oikean omistajan selvittämiseen, tulisi ilmetä säädöstekstistä. **Poliisihallitus** ehdotti tarkasteltavaksi tilanteen, jossa pidättämiseen oikeutettu virkamies on omalla päätöksellään ja harkintavallallaan aiheellisesti olettanut, ettei laitteessa ole 29 §:n 2 momentissa tarkoitettuja tietoja, mutta laite-etsinnän toimittamisen yhteydessä tällaisia tietoja kuitenkin paljastuu laitteelta. Osa lausunnonantajista ehdotti esitystä täydennettävän säännöskohtaisissa perusteluissa esiin nostettujen kiireellisten tilanteiden osalta menettelyn yhdenmukaisuuden varmistamiseksi.

Jatkovalmistelussa esitystä on muutettu lausuntojen perusteella siten, että säännöskohtaisia perusteluja on yhdenmukaistettu pykälässä mainitun kynnyksen kanssa koskien 3 momentissa tarkoitettuja laitteita. Lisäksi **EOAK:n** lausunnossa mainittuihin mahdollisiin jälkikäteisväitteisiin liittyen on huomioitava uusi 5 ja 6 momentti koskien laite-etsinnän saattamista tuomioistuimen tutkittavaksi ja valitusoikeutta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä tehtyjen laite-etsintöjen osalta.

Muutoinkin ehdotuksen 3 momentin mukaan jos laite-etsinnässä havaitaan, että laite sisältää erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja tai tietoja henkilön yksityiselämästä, tulee laite-etsintä keskeyttää ja saattaa heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua, tuomioistuimen käsiteltäväksi. Edelleen **EOAK:n** lausunnon perusteella säädöstekstiin on lisätty rajoitus pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tilanteiden osalta eli laite-etsintä tulisi rajoittua tietoihin, jotka ovat välttämättömiä laitteeseen oikeutetun henkilön selvittämiseksi ja laitteesta saadut tiedot on tämän jälkeen välittömästi hävitettävä. Poliisihallituksen (ja Keskusrikospoliisin) huomioiden osalta esityksen säännöskohtaisia perusteluja on täydennetty ottaen huomioon tietyiltä osin Poliisihallituksen esittämät esimerkkitalanteet kiiretilanteiden osalta.

Lisäksi laitteen lentokonetilaa laittamiseen liittyen on otettava huomioon 8 luvun 22 §, jossa säädetään laitteen haltuunottamisesta laite-etsinnän toimittamista varten. Pykälän 2 momentin mukaan jos laite-etsintää ei voida viivytystä toimittaa, laite on takavarikoitava. Laitteen haltuunottaminen tulee sovellettavaksi tapauksissa, joissa laite ei vielä ole esitutkintaviranomaisen hallussa takavarikoituna tai asiakirjan jäljentämistä varten tai jossa sitä ei etsinnän yhteydessä samalla oteta poliisin haltuun takavarikoimista tai jäljentämistä varten (HE 222/2010 vp, s. 307). Laitteen haltuunotto- tai takavarikotilanteissa on katsottu mahdolliseksi laittaa laite ns. lentokonetilaa eli sen voidaan katsoa sisältyvän esimerkiksi laitteen haltuunottamiseen eikä se tarkoittaisi vielä laite-etsinnän suorittamista. Viimeksi mainitun osalta esityksen säännöskohtaisia perusteluja on täydennetty.

Laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun suostumus laite-etsinnän toimittamiseksi

Poliisihallituksen lausunnon mukaan tärkeänä pidetään, että ”suostumuksen merkitystä tarkastellaan tulevaisuudessa perusteellisesti laite-etsinnän ja muiden pakkokeinojen osalta. Lausunnon mukaan on perusteltua, että laite-etsintää koskevaa päätöstä ei tarvitse toimittaa vahvistettavaksi tuomioistuimeen, jos esimerkiksi asianomistaja tai todistaja omasta tahdostaan haluavat luovuttaa laitteen sisältämää materiaalia esitutkintaan. On selvää, että jos asianomainen itse luovuttaa materiaalia laitteeltaan, ei kyse ainakaan tällöin ole laite-etsinnästä.”. Lisäksi

lausunnossa mainitaan Sisä-Suomen poliisilaitoksen todenneen, että ”jos kyse on asianomistajan tai todistajan suostumuksesta tehdä laite-etsintä laitteeseen, menettely voisi johtaa heidän kannaltaan epäedulliseen tilanteeseen heidän laitteidensa jäädessä poliisin haltuun eikä menettely olisi siten omiaan edistämään pakkokeinolain 8 luvun 22 §:n mukaista viivytyksettömyyden vaatimusta.”.

Lausuntokierroksella olleen esitysluonnoksen jaksossa 5.1.2 muuna toteuttamisvaihtoehtona käsiteltiin suostumukseen perustuvaa laite-etsintää. Jakson lopuksi todettiin, että laite-etsintää ei välttämättä voitaisi perustaa suostumukseen, koska laite-etsintä olisi mahdollista toteuttaa henkilön tahdosta riippumatta viranomaisen päätöksellä, laite-etsinnän toteuttaminen ei välttämättä olisi vapaaehtoista eikä kyse olisi siten aidosta, vapaaehtoisuuteen perustuvasta suostumuksesta. Arvioitavana voisi siten olla enintään tuomioistuinkäsittelystä luopuminen, ja valmistelussa arvioitiin, että asia edellyttäisi tarkempaa arviointia kaikkien asianosaisten kannalta, minkä vuoksi valmistelussa katsottiin, että asiaan liittyvä tarkastelu olisi perustellumpaa tehdä erillisen arvioinnin yhteydessä.

Muun ohella edellä mainitun Poliisihallituksen lausunnon perusteella suostumukseen perustuvaa laite-etsinnän toimittamista arvioitiin tarkemmin esityksen jatkovalmistelussa. Esitystä on jatkovalmistelussa muutettu siten, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi myös päättää laite-etsinnästä, jos laitteen haltija tai muu siihen oikeutettu henkilö vapaaehtoisesti käsillä oleva tilanne huomioon ottaen suostuu siihen (ks. tarkemmin ehdotetun 29 §:n 3 momentti, säännöskohtaiset perustelut ja säätämisyjärjestysperustelut).

Käsittelyaika kiiretilanteissa

Poliisihallitus toi lausunnossaan esille, että säännöksessä tai sen säännöskohtaisissa perusteluissa tulisi avata, mitä tuomioistuimen kiireellisyys vaatimuksella käytännössä tarkoitetaan. Lausunnossa pidettiin perusteltuna, että vaatimuksen esittäjällä olisi tiedossa aikaikkuna siitä, millä aikataululla päätös annetaan.

Esityksen jatkovalmistelussa on katsottu riittäväksi, että säädetään vaatimuksen käsiteltäväksi ottamisesta viipymättä ja että asia on ratkaistava kiireellisesti. Tämä on johdonmukaista myös muun vastaavanlaisen pakkokeinolain kiireellistä käsittelyä koskevan sääntelyn kanssa.

Asian käsittelyn kestoa koskeva arvio ja riittävien resurssien turvaaminen

Useassa lausunnossa todettiin, että tuomioistuimessa asian käsittelemiseksi käytettävä aika (10–20 minuuttia per asia) on arvioitu esitysluonnoksessa alakanttiin. Osa lausunnonantajista toi lisäksi esille, ettei arvio suhteesta talousarvioesitykseen ole tarkoituksenmukainen. Lausunnoissa korostettiin tarvetta arvioida esityksen taloudelliset vaikutukset yksityiskohtaisesti ja kompensoida syntyvät kustannukset viranomaisille täysimääräisesti. Vähintäänkin tulisi tuoda esiin sellaiset nykyiset tehtävät, joista tulisi luopua taikka selostaa, miten nykyisten tehtävien hoitamista tulisi tehostaa. **Helsingin hovioikeus** nosti lausunnossaan esille, ettei esitysluonnoksessa ole minkäänlaista arviota muutoksenhaun osuudesta ja totesi olevan selvää, että esityksellä on vaikutusta myös muutoksenhakutuomioistuimen toimintaan ja resursseihin. **Valtiovarainministeriön** lausunnossa katsottiin, että esityksessä on viitattu asianmukaisesti talouspoliittisen ministerivaliokunnan helmikuun 2024 linjaukseen uusien EU:sta ja kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien velvoitteiden myötä tulevien tehtävien resursoimisesta pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Esityksen mukaiset uudet tehtävät hoidettaisiin linjauksen mukaisesti nykyisten määrärahojen puitteissa, eikä esityksellä olisi siten talousarviovaikutuksia.

Esityksen jatkovalmistelussa on muutettu ja täydennetty viranomaisvaikutusten arviointia muutoksenhakuosuuden osalta sekä muutettu lausuntojen perusteella arviota käsittelyajasta per asia sekä poliisin että tuomioistuinten osalta. Huomionarvoista on myös, että esityksen mukaisesti lähtökohtana olisi asian käsitteleminen tuomioistuimessa ilman istutokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi, ja erikseen olisi säädetty myös poikkeusmahdollisuuksista tuomioistuimen etukäteisvalvontaan nähden. Myöskään laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua henkilöä ei kuultaisi tuomioistuinkäsittelyssä. Täten lähtökohtana on esityksen mukaan työmäärällisesti kevyempi menettely laite-etsintäasian tuomioistuinkäsittelyssä. Lisäksi esityksen jaksossa 3.2.3 mainitusti tietojärjestelmien toimivuutta koskevan rajapinnan tarkoituksena on mahdollistaa vaatimuksen ja sitä koskevan tuomioistuimen päätöksen tekeminen rajapinnan yli vakiotavalla, joka vastaisi nykyistä menettelyä esimerkiksi salaisten pakkokeinojen osalta. Tämän johdosta menettely ei sinänsä poikkeaisi nykyisestä muusta menettelystä muutoin kuin että kyseessä olisi tuomioistuimessa käsiteltävä uusi pakkokeinoasia. Tällä olisi myös tehtävien hoitamiseen liittyvää tehostavaa vaikutusta.

Lausuntopalautteessa tuomioistuimet ovat esittäneet suurempia menoarvioita kuin lausuntokierroksella olleessa esitysluonnoksessa ja hallituksen esitykseen menoarvioita on tarkastettu. Kokonaisuudessaan lain taloudelliset vaikutukset arvioidaan jäävän sellaisiksi, että menot olisivat katettavissa virastotalouden nykyisten menokehysten puitteissa. Tämä toteuttaa talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjausta (6.2.2024), jonka mukaisesti ehdotetusta sääntelystä johtuvat uudet tehtävät hoidettaisiin nykyisten määrärahojen puitteissa (ks. myös jakso 8). Toiminta mitoitetaan talousarviossa osoitettujen resurssien puitteissa toteutettavaksi. Nykyisten tehtävien hoitamisen tehostaminen kuuluu loppujen lopuksi tuomioistuinten sisäisen työn järjestämisen piiriin. Virastojen tulee seurata täytäntöönpanon kustannuksia ja toteutuksia ja jos täytäntöönpanonvaikutukset ovat merkittävästi arvioitua suurempia voidaan tilannetta tarkastella myöhemmissä talousarvioissa.

Laite-etsinnän lopettaminen ja kerätyn aineiston hävittäminen

Osa lausunnonantajista nosti esille tarpeen säännellä laite-etsinnän lopettamisesta ja kerätyn aineiston hävittämisestä tilanteissa, joissa tuomioistuin ei vahvista kiiretilanteessa toimitettua laite-etsintää. Osin lausunnoissa huomioitiin myös tätä laajemmin kertyneen aineiston hävittäminen sekä aineistoa koskeva kattava hyödyntämiskielto.

Jatkovalmistelussa on huomioitu edellä mainitut lausunnot ja esitystä on muutettu siten, että säädetään tarkemmin laite-etsinnän lopettamisvelvollisuudesta ja kerätyn aineiston hävittämisestä.

Oikeusministeriön päivystyspalkkiota koskevan päätöksen (2.9.2014 (OM 38/123/2014) muutostarpeet

Muutamit lausunnonantajat kiinnittävät lausunnoissaan huomiota tarpeeseen arvioida ja tehdä muutoksia päivystyspalkkioita koskevaan oikeusministeriön päätökseen (2.9.2014 (OM 38/123/2014) laite-etsintää koskeva muutos huomioon ottaen. Lausuntojen mukaan päivystyskorvauksia ei ole korotettu vuoden 2014 jälkeen, eivätkä ne ole nykyisellään yleinen kustannustaso huomioiden kohtuullisia.

Lausunnoissa on kiinnitetty huomiota oikeusministeriön päivystyspalkkiota koskevan päätöksen päivittämistarpeeseen. Jatkovalmistelussa ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi päivittää ko. päätöstä nyt käsiteltävänä olevan laite-etsintäasian osalta. Asialla on laajempaa merkitystä ja huomioon ottaen päätöksen päivittämistarpeiden kattavampi arviointi, on

valmistelu perusteltua tehdä erikseen. Päivystystilanteessa laite-etsintäasian käsittely tuomioistuimessa vertautuisi ko. päätöksen mukaiseen muuhun asiaan (telekuuntelu, televalvonta, tekninen tarkkailu).

Laite-etsinnästä päättäminen suhteessa kotietsinnästä säädettyyn

Lausuntopalautteen mukaan laite-etsinnästä päättämistä koskevan sääntelyn suhdetta esimerkiksi kotietsinnästä säädettyyn tulisi tarkastella. Ehdotetun sääntelyn on katsottu antavan laite-etsinnän kohteille paremman oikeusturvan kuin kotirauhan suojan piiriin kuuluville paikoille, mistä seuraa kysymys, onko yleistä kotietsintää koskeva sääntely ristiriidassa EU-tuomioistuimen tuomiosta ilmenevien periaatteiden kanssa.

Esityksen taustalla oleva Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomio koskee toimivaltaisen viranomaisen pääsyä matkapuhelimen sisältämiin tietoihin ja tuomiossa edellytetään, asianmukaisesti perustelua kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta, että tällaisen mahdollisuuden käyttämisen edellytykseksi on asetettu kansallisessa lainsäädännössä tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittama etukäteisvalvonta. Kyseisessä tuomiossa ei ole kysymys kotietsinnästä tai sitä koskevan sääntelyn suhteesta päätöksentekomenettelyyn koskien pääsyä matkapuhelimen sisältämiä tietoja. Voimassa olevan pakkokeinolain mukaan yleisestä kotietsinnästä ja paikanetsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, kun taas erityisestä kotietsinnästä ja etsintävaltuutetun määräämisestä päättää tuomioistuin lukuun ottamatta tilanteita, joissa yleisessä kotietsinnässä tai paikanetsinnässä ilmenee, että etsintä kohdistuu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon, tai jos erityinen kotietsintä on välttämätöntä toimittaa kiireellisesti. Viimeksi mainituissa tilanteissa pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää erityisen kotietsinnän toimittamisesta ja etsintävaltuutetun määräämisestä (pakkokeinolain 8 luvun 15 §). Kotietsinnän tai paikanetsinnän saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi säädetään luvun 18 §:ssä. Jatkovalmistelussa ei ole katsottu tarpeelliseksi arvioida laajemmin pakkokeinolain kotietsintää tai paikanetsintää koskevaa sääntelyä ottaen huomioon Euroopan unionin LE-tuomion kohdentuminen nimenomaisesti ainoastaan matkapuhelimen tietosisällön etsinnän suorittamiseen sekä sitä koskevaa edellytystä tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen ennakkovalvonnasta tietoihin pääsyn osalta. Esityksessä kuitenkin ehdotetaan myös lain 8 luvun 21 §:n 3 momentin kumoamista.

Muutosehdotuksen suhde poliisitutkinnassa tehtävään laite-etsintään ja kotietsinnän tai paikanetsinnän yhteydessä tehtävä laite-etsintä

Muutama lausunnonantaja kiinnitti huomiota laitteen tietosisällön tarkasteluun eri yhteyksissä. **EOAK:n** mukaan LE-tuomio antaisi aiheen poliisilain 6 luvun 4 §:n mukaisen poliisitutkinnassa tehtävän laite-etsintää vastaavan toimenpiteen sääntelyn uudelleen arvioinnille. **Oikeuskanslerin** lausunnossa puolestaan pidettiin perusteltuna arvioida sitä, millä tavoin EUT:n edellyttämä tuomioistuimen etukäteisvalvonta toteutetaan tapauksissa, joissa laite-etsintä toimitetaan muun pakkokeinon yhteydessä. Yleisestä kotietsinnästä ja paikanetsinnästä päättää pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n mukaan pääsääntöisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies.

EOAK:n lausunnossa esiin nostetun poliisilain 6 luvun 4 §:n osalta jatkovalmistelussa ei ole katsottu tarpeelliseksi tarkemmin arvioida kyseistä säännöstä koskien poliisitutkinnan turvaamista. Lain esitöissä ei vaikutettaisi selvennettävän säännöksen suhdetta laite-etsinnän toimittamiseen. Joka tapauksessa voimassa olevan pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n mukaisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää laite-etsinnästä ja nyt käsillä olevan esityksen ehdotuksen mukaan siitä päättäisi jatkossa tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen

vaatimuksesta. Riittävän selväksi siten katsotaan, että mikäli kyse on laitteen sisältämän sähköisessä muodossa olevan datan tutkimisesta, tulisi noudattaa laite-etsintää koskevaa pakkokeinolain sääntelyä.

Oikeuskanslerin lausunnossa esiin nostetun osalta on huomioitava, että vaikka yleisestä kotietsinnästä ja paikanetsinnästä jatkossakin päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, etsinnän yhteydessä löydetyn laitteen osalta laite-etsinnän toimittaminen olisi saatettava tuomioistuimen päätettäväksi tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Edellä mainitusti esityksessä kuitenkin ehdotetaan pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n 3 momentin kumoamista.

Laite-etsinnän rajoittuminen vain vakavien rikosten tutkintaan

Lausuntopalautteessa on kiinnitetty huomiota myös laite-etsintää koskevaan soveltamisalaan. Fredmanin lausunnossa korostettiin tarvetta rajata niitä perusterikoksia, joiden tutkinnassa laitteiden sisältämiä tietoja voitaisiin tutkia. Yksin päätöksentekotavan muokkaaminen ei lausunnon mukaan ole riittävä toimi. Lausunnossa esitettiin, että voitaisiin säätää erikseen siitä, että laite-etsintä olisi käytettävissä sellaiseen laitteeseen, jota on todennäköisesti käytetty rikoksen tekemiseen, vaikka kyseinen rikos ei olisi pääsäännön mukainen perusterikos.

Jatkovalmistelussa ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi arvioida laajemmin tarvetta huomattavasti rajata niitä perusterikoksia, joiden osalta laite-etsinnän toimittaminen olisi mahdollista rikosten selvittämiseksi. Asian osalta on huomioitava, että esityksen taustalla oleva Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomio koskee pääsääntöisesti kansallisessa lainsäädännössä säädettyä tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittamaa etukäteisvalvontaa. Lisäksi LE-tuomiossa ei ole ollut kyse Suomen kansallisen lainsäädännön arvioimisesta eikä tuomiossa aseteta edellä Fredmanin lausunnossa mainittua korkeaa kynnystä edellytyksien osalta laite-etsinnän toimittamiseksi eli että laite-etsinnän tulisi olla sallittua vain vakavissa rikoksissa. Jatkovalmistelussa on siten arvioitu, että LE-tuomiossa esitetty lainsäädännön tarkkarajaisuusvaatimus ei koske laite-etsinnän toimittamisen edellytysten osalta rajautumista vain vakaviin rikoksiin (ks. esim. LE-tuomion kohdat 97 ja 98).

Voimaantulo

Muutama lausunnonantajista piti tarkoituksenmukaisempana, että muutoksen voimaantulo ajoittuisi myöhemmäksi, jotta uudistukseen olisi aikaa valmistautua ja tietojärjestelmät tukisivat toimintaa. Voimaantulon osalta toivottiin täsmennettävän, sovelletaanko lakimuutosta osittain taannehtivasti vai ei.

Jatkovalmistelussa on huomioitu edellä mainitut lausunnot ja esitystä on muutettu niiden perusteella siten, että esityksessä ehdotetut muutokset ehdotetaan tulevan voimaan syksyllä 2025. Lisäksi esityksen jaksoa 7 on täydennetty siten, että tarkemmin selviää, ettei lakimuutoksia sovellettaisi taannehtivasti. Jatkovalmistelussa on kuitenkin lisätty ehdotus siirtymäsäännökseksi pakkokeinolain 8 luvun 29 a §:n kumoamisen johdosta.

Laite-etsintävaatimuksen sisältö ja henkilöperusteisuus

Eräässä lausunnossa esitettiin harkittavaksi, että 8 luvun 29 §:n 1 momentin ensimmäisessä virkkeessä viitattaisiin 16 §:n mukaisessa kotietsintäpäätöksessä yksilöitäviin seikkoihin. Osa lausunnonantajista katsoi perustelluksi, että vaatimukset ja päätökset tehtäisiin henkilöperusteisesti lain 10 luvussa säädettyä televalvontamenettelyä vastaavalla tavalla.

Jatkovalmistelussa on täydennetty säännöskohtaisia perusteluita koskien niitä tietoja, jotka on mainittava laite-etsinnän toimittamista koskevassa vaatimuksessa. Säännöskohtaisissa perusteluissa on kiinnitetty huomiota muun muassa 8 luvun 16 §:n mukaiseen kotietsintäpäätökseen ja katsottu mahdolliseksi se, että vaatimus koskisi useampaa kuin yhtä laitetta.

Jatkovalmistelussa ei ole katsottu perustelluksi arvioida tarkemmin tarvetta muuttaa laite-etsinnän toimittamista koskeva lupa henkilöperusteiseksi. Tältä osin arvioinnissa ei ole katsottu laite-etsintöjen olevan verrattavissa telepakkokeinoihin, sillä pääsääntöisesti on katsottu laite-etsinnän toimittamistarpeen koskevan tiettyä tai tiettyjä jo tiedossa olevia laitteita. Laite-etsinnän määritelmän mukaan laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää. Etsinnän edellytykseksi on asetettu kuuden kuukauden vankeusrangaistuhan lisäksi että etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä 7 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja. Etsintä on siten nimenomaan laitteen tai ohjelmiston tietosisältöön kohdistuvaa etsintää ja etsinnän tuloksellisuudesta tulee edellytysten mukaan siten olla arvio ennen etsinnän toimittamista.

Telepakkokeinojen henkilöperusteisuutta mukaileva malli, jossa tuomioistuin päättäisi etsinnän kohteena olevasta henkilöstä tarkoittaisi käytännössä kahdentasoista päätöksentekomallia, jossa ensivaiheessa toimenpiteen henkilöllisistä kohdentumisesta päättäisi tuomioistuin ja toisessa vaiheessa varsinaiset etsinnän edellytykset laitteiden tai ohjelmistojen osalta arvioisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Näin ollen vasta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös rajaisi niitä laitteita ja ohjelmistoja sekä tietoluokkia, joihin etsintä kohdistuisi (verraten telekuuntelu, jossa kohteena on luottamuksellinen viestintä), sillä tuomioistuimelle niitä ei esitettäisi, eikä tuomioistuin siten voisi arvioida kuinka syvälle henkilön perusoikeussuojan piiriin pakkokeinolla puututtaisiin ja ovatko toimenpiteet näin ollen suhteellisuusperiaatteen mukaisia. Perusoikeussuojan näkökulmasta Euroopan unionin tuomioistuin on LE-tuomiossaan nimenomaan pitänyt ongelmallisena laajaa pääsyä yksityiselämään koskeviin tietoihin (ks. LE-tuomion kohdat 92 ja 93). Henkilöperusteisuuden ongelmaksi muodostuu LE-tuomion valossa se, että arvion yksityisyyden suojaan puuttumisen perusteellisuudesta tekisi henkilöperusteisessa mallissa pidättämiseen oikeutettu virkamies eikä LE-tuomiossa edellytetty tuomioistuimen etukäteisvalvonta toteutuisi välttämättä tehokkaalla tavalla. Myös mahdollinen puuttuminen arkaluonteisten tietojen suojaan olisi mahdotonta arvioida (ks. LE-tuomion kappaleet 105–107). Haasteena niin ikään olisi se, että tuomioistuinkäsittelyssä edes poliisi ei välttämättä tietäisi mihin kaikkeen etsintä olisi tarkoitus ulottaa ja kohdistaa, koska etsinnän kohteena olevista laitteista tai ohjelmistoista ei olisi vielä saatavilla selvitystä. Näin ollen perusoikeussuojaan puuttuminen jäisi pitkälti pidättämiseen oikeutetun virkamiehen harkinnan varaan eikä LE-tuomiossa edellytetty tuomioistuimen etukäteisvalvontaa koskeva edellytys täyttyisi.

Olennaista perusoikeussuojan kannalta on nimenomaan millaiseen tietoon tai tietokokonaisuuteen sisällöllisesti tai ajallisesti etsintä kohdistetaan eikä niinkään henkilöllinen ulottuvuus olisi perusoikeussuojan näkökulmasta ratkaisevaa. Laite-etsinnän kohteena voivat olla niin epäillyt, asianomistajat kuin todistajatkin, mutta tuomioistuimen ratkaisukäytäntö edellyttäne (ks. LE-tuomion kappale 100), että näiden henkilöryhmien jaottelu tulisi säätää nykyistä tarkemmin laissa. Siten ehdotus henkilöperusteisuudesta edellyttäisi myös laite-etsinnän edellytysten ohella, kohteen henkilöllisen ulottuvuuden laajempaa ja tarkempaa tarkastelua ja sääntelyä kansallisessa laissa uudella tavalla, sillä tällä hetkellä lähinnä suhteellisuusperiaate rajoittaa etsinnän ulottumista näihin muihin henkilöihin.

Esityksen muutosehdotuksessa on pyritty pitäytymään mahdollisimman pitkälti nykyisen lain puitteissa kuitenkin siten, että päätöksenteon taso saatettaisiin vastaamaan Euroopan unionin ratkaisukäytäntöä. Koko laite-etsintää koskevaa menettelyä ei ole ollut tarkoituksenmukaista uudistaa tässä yhteydessä ottaen huomioon myös muutostarpeen kiireellisyys.

Tietojärjestelmämuutoksia koskeva ratkaisu

Tietojärjestelmäratkaisun osalta **Poliisihallitus** piti todennäköisenä, että vaatimus tuotettaisiin Patja-järjestelmään, jossa muun muassa laite-etsintäpäätöstä koskeva pöytäkirja tehdään. Salpa-järjestelmässä tällaisia ominaisuuksia ei ole. Poliisiyksiköt ovat lausunnoissaan kannattaneet Patja-järjestelmää kaksinkertaisen työn välttämiseksi. Patja-järjestelmän osalta hankaluutena on, ettei se ole yhteyksissä käräjäoikeuden tietojärjestelmiin.

Koska esityksen mukaisesti laite-etsinnän toimittamisesta päättäisi tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta, tarkoituksenmukaisin toteuttamistapa vaikuttaisi olevan sellainen jo olemassa olevan järjestelmän hyödyntäminen, joka on yhteyksissä tuomioistuinten järjestelmään. Poliisihallituksen lausunnossa esiin tuotu kaksinkertainen työ olisi joka tapauksessa tuomioistuinten päässä, mikäli menettely pohjautuisi Patja-järjestelmään. Lopulliset tietojärjestelmäratkaisut on kuitenkin syytä jättää asiaankuuluvien toimivaltaisten viranomaisten neuvoteltavaksi ja suunniteltavaksi.

Ahvenanmaa

Lausuntopalautteessa on tuotu esille, ettei Ahvenanmaan käräjäoikeudella ole omaa päivystystä. Tältä osin pidettiin tärkeänä, että muutoksen yhteydessä varmistettaisiin poliisiviranomaisen pääsy itsehallintolain kielisäännökset täyttävään päivystävään käräjäoikeuteen.

Ahvenanmaalla tehtiin vuonna 2024 yhteensä 92 laite-etsintäpäätöstä. Jatkovalmistelun yhteydessä ei ole ollut tarkempaa tietoa siitä, kuinka moni näistä päätöksistä on koskenut välttämättömiä kiireellisiä tilanteita. Jatkovalmistelussa on katsottu riittäväksi se, että esityksen ehdotuksen 29 §:n 4 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä myös silloin kun laite-etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä. Asia on saatettava tuomioistuimen päätettäväksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua laite-etsinnän aloittamisesta. Säännöskohtaisissa perusteluissa on tarkemmin selostettu mainittuja välttämättömiä kiiretilanteita.

1.3.2 Jatkovalmistelun jälkeinen kohdennettu lausuntokierros

Edellä selostetun lausuntopalautteen perusteella tehdyn jatkovalmistelun jälkeen tarpeelliseksi katsottiin myös muutetun esitysluonnoksen kohdennettu kommentointimahdollisuus (25.4.-7.5.2025, ks. [esitysluonnos](#)) kokonaisuuteen liittyville lausuntopalvelussa lausuntokierroksella olleeseen esitysluonnokseen lausunnonantaneille viranomaisille (sisäministeriö, Poliisihallitus, Syyttäjälaitos, Tuomioistuinvirasto, Helsingin käräjäoikeus, Helsingin hovioikeus, Oulun käräjäoikeus, Pohjois-Karjalan käräjäoikeus ja Kymenlaakson käräjäoikeus). Ainostaan Tuomioistuinvirasto ei lausunut kohdennetulla lausuntokierroksella ja Kymenlaakson käräjäoikeus ilmoitti päätöksestään olla antamatta lausuntoa kohdennetulla lausuntokierroksella.

Lausunnoissa pidettiin tehtyjä muutoksia perusteltuina. Lausunnoissa huomiota kiinnitettiin kuitenkin muun ohella viranomaisten riittävien resurssien turvaamiseen uusien tehtävien hoitamiseksi (erityisesti tuomioistuinten ottaen huomioon myös muutoksenhaku), laitteen haltijan kuulemiseen tuomioistuinkäsittelyssä, tuomioistuinkäsittelyyn päivystysjärjestelyin,

tuomioistuinkäsittelyn julkisuuskysymyksiin sekä tietojärjestelmäratkaisuihin (tarkoituksenmukaista jättää ne toimivaltaisten viranomaisten neuvoteltavaksi) ottaen huomioon myös poliisirikokset, joissa syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana. Osassa lausuntoja lakimuutosta pidettiin edelleen kiireellisenä. Lausuntojen perusteella esitykseen tehtiin vain joitakin pienempiä, lähinnä teknisluonteisia selvennyksiä, sillä muutoin lausuntojen perusteella ei arvioitu olevan muutostarvetta (ks. lausunnot: [Hankeikkuna OM006:00/2025 \(Lausuntomenettely, Lausuntopyyntö päivitetystä luonnoksesta hallituksen esitykseksi\)](#)).

2 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on saattaa pakkokeinolain 8 luvun mukainen laite-etsinnästä päättämistä koskeva sääntely EU-oikeuden mukaiseksi ottaen huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö.

3 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

3.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan pakkokeinolain 8 luvun 29 §:ää muutettavaksi siten, että tuomioistuin päättäisi laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen määriteltäviä poikkeuksia lukuun ottamatta. Kiireellisissä tilanteissa olisi hankittava tuomioistuimen lupa jälkikäteisesti. Muutoksen tarkoituksena on saattaa laite-etsinnästä päättämistä koskeva sääntely EU-oikeuden mukaiseksi ottaen huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö.

Esityksessä ehdotetaan myös, että voimassa oleva pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n 3 momentti kumottaisiin, koska esityksen mukaan jatkossa vain pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi päättää laite-etsinnän toimittamisesta välttämättömissä kiiretilanteissa tai muissa erikseen määritellyissä poikkeustapauksissa. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että 29 a § kumottaisiin, koska pääsääntöisesti laite-etsinnän toimittamisesta päättäisi etukäteisesti tuomioistuin. Sen sijaan ehdotuksen mukaan 29 §:n uusi 5 momentti sisältäisi laitteen haltijalle tai muulle laitteeseen oikeutetulle henkilölle mahdollisuuden tietyssä tilanteessa saattaa laite-etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi. Lisäksi pykälän uuden 6 momentin mukaan tuomioistuimen 4 ja 5 momentissa tarkoitettu päätöksestä saisi valittaa erikseen.

Edelleen esityksessä ehdotetaan, että 29 a §:n kumoamisen johdosta säädettäisiin erillinen siirtymäsäännös.

3.2 Pääasialliset vaikutukset

3.2.1 Yleistä

Pakkokeinolaki edellyttää esitutkintaviranomaista kirjaamaan laite-etsinnästä pöytäkirjan. Laadittujen laite-etsintäpöytäkirjojen lukumäärä kuvaa tarkimmin laite-etsintöjen määrää, koska pöytäkirja kirjataan toteutuneesta laite-etsinnästä. Lukumääriä tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava, että laite-etsinnästä laadittu yksittäinen pöytäkirja voi sisältää useisiin laitteisiin kohdistetun laite-etsinnän. Jäljempänä esitettävät laite-etsintäpöytäkirjojen lukumäärätiedot kuvaavatkin erillisten laite-etsintäpäätösten määrää, ei laitteiden määrää. Tilastoista ei pystytä erottelemaan monessako tapauksessa laite-etsintä päättyisi tuomioistuimen ratkaistavaksi. Arviolta selvästi suurin osa kuitenkin edellyttäisi jatkossa tuomioistuimen päätöstä.

Vuonna 2024 esitutkintaviranomaiset ovat pöytäkirjojen määrän perusteella tehneet laite-etsintäpäätöksiä 9 521 eli keskimäärin noin 26 päivittäin viikonloput huomioon ottaen. Laite-etsintäpäätösten lukumäärät jakautuvat kuitenkin alueellisesti eri tavoin. Esimerkiksi poliisilaitoksittain lukumäärällisesti eniten laite-etsintäpäätöksiä tehtiin pääkaupunkiseudulla, erityisesti Helsingissä (2024: 958 kpl) ja Itä-Uudellamaalla (2024: 1 116 kpl). Muualla tehtyjen laite-etsintäpäätösten lukumäärät: Sisä-Suomessa (2024: 1 083 kpl), Lounais-Suomessa (2024: 906 kpl) sekä Itä-Suomessa (2024: 900 kpl). Ahvenanmaalla laite-etsintäpäätöksiä on tehty puolestaan vuoden 2024 aikana 92. Tullissa laite-etsintäpäätöksiä on tehty vuoden 2024 aikana 318 ja Rajavartiolaitoksessa 256.

Laite-etsintöjä koskevien vaatimusten lukumäärää ei ole mahdollista tarkoin ennustaa esityksen voimaantulon jälkeen. Edellä esitetyistä vuoden 2024 lukumääristä voidaan kuitenkin saada käsitys lainmuutoksen jälkeisistä mahdollisista lukumääristä. Poliisihallitus on arvioinut, että vuosittainen laite-etsintöjen tai niitä koskevien vaatimusten lukumäärä saattaa lakimuutoksen voimaantulon jälkeen aluksi jonkin verran laskea, mutta järjestelmämuutosten toimivuuden ja menettelyjen vakiintumisen jälkeen mahdollisesti palautua verrattain pian nykytasolleen ja mahdollisesti jatkaa kasvuaan tulevina vuosina. Tätä arviota jossain määrin tukevat tilastotiedot, joiden mukaan laite-etsintöjen määrä on kasvanut vuosittain ja kaksinkertaistunut vuonna 2014 voimaan tulleen laite-etsintää koskevan sääntelyn aikana. Arvioidessa määriä on otettava huomioon, että rikoksia tehdään jatkuvasti enenevässä määrin verkossa ja erilaisia tietoteknisiä päätelaitteita käyttämällä, ja myös muissa rikoksissa rikosten ratkaiseva näyttö on usein verkossa tai päätelaitteilla. Koska viime vuosien kehitys rikollisuudessa ja tietoteknisten laitteiden tutkimisen kasvava merkitys rikosten selvittämisessä tulee jatkossakin olemaan saman suuntaista, ei laite-etsintöjen tarve tule pidemmällä aikavälillä todennäköisesti vähenemään.

3.2.2 Viranomais- ja taloudelliset vaikutukset

Esityksessä ehdotettava Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomion vuoksi tehtävä muutos päätöksentekomenettelyyn laite-etsinnöissä aiheuttaa erityisesti poliisille ja tuomioistuimille henkilöresurssi- ja järjestelmäkustannuksia. Tällä hetkellä ei ole olemassa sellaista tietojärjestelmäratkaisua, joka soveltuisi sellaisenaan poliisin ja tuomioistuinten välisessä yhteistyössä laite-etsintöjen kannalta.

VIRANOMAINEN	HTV-ARVIO	€-ARVIO
Poliisi	2–3	170 000–255 000
Tietojärjestelmä (poliisi)	-	väh. 100 000
Tuomioistuimet	3–5	336 000–560 000

Laite-etsintää koskevan päätöksenteon siirtämistä tuomioistuimelle on arvioitu myös aikaisemmin pakkokeinolain muutosten yhteydessä (HE 217/2022 vp, s. 95). Valmistelussa todettiin laite-etsinnän rikoksia koskeva käyttöala huomioiden, että laite-etsinnästä päättämisen säätäminen aina tuomioistuimelle poikkeaisi merkittävästi pakkokeinolain muiden toimivaltuuksien kohdalla omaksutusta päätöksentekotasosta. Ehdotuksen katsottiin

poikkeavan merkittävästi myös kotietsinnän osalta säädetystä menettelystä, mikä olisi ristiriidassa etsintää koskevan 8 luvun yleisen systematiikan kanssa. Lisäksi ehdotuksella arvioitiin olevan merkittäviä kustannusvaikutuksia.

Poliisille aiheutuvien vaikutusten kannalta arvioidaan, että yhden laite-etsintää koskevan vaatimuksen tekeminen ja vaatimuksen käsittelyyn liittyvät toimet – riippuen siitä, käsitelläänkö vaatimus kirjallisesti vai suullisesti – voisi viedä pidättämiseen oikeutetulta virkamieheltä työaikaa keskimäärin 20–60 minuuttia ja mahdollisen suullisen käsittelyn osalta 1–2 tuntia mukaan lukien vaatimuksen laatiminen. Esityksessä arvioidaan, että ehdotetun uuden menettelyn vuoksi poliisin osalta lisätyömäärä voisi olla yhteensä noin 2–3 henkilötyövuotta eli noin 170 000 – 255 000 euroa (1 htv=85 000 e/vuosi). Esityksen jatkovalmistelun yhteydessä Poliisihallitus on kuitenkin arvioinut, että enimmillään vaikutus voisi olla jopa 5–11 henkilötyövuotta (425 000–935 000 euroa) perustuen 9 000–18 000 lisätyötuntiin erityisesti pohjautuen asian suulliseen käsittelyyn tuomioistuimessa. Jatkovalmistelussa ei ole kuitenkaan katsottu tätä viimeisintä arviota perustelluksi ottaen huomioon esityksen tavoite mahdollistaa jatkossakin laite-etsintämenettelyjen tehokas menettely. Tältä osin esityksen jaksossa 8 todetusti virastojen tulee seurata täytäntöönpanon kustannuksia ja toteumia ja jos täytäntöönpanonvaikutukset ovat merkittävästi arvioitua suurempia voidaan tilannetta tarkastella myöhemmissä talousarvioissa.

Alustava arvio poliisille aiheutuvista järjestelmäkustannuksista olisi vähintään 100 000 euroa, jos laite-etsintää koskeva vaatimus tuotettaisiin Poliisiasiain tietojärjestelmään (PATJA). PATJA:n käyttäminen asiassa on arvioitu mahdolliseksi toteuttaa.

Lisäksi on alustavasti arvioitu, että Salpa-AIPA-yhteyden (asian- ja dokumentinhallintajärjestelmähanke eli AIPA) kustannuksista olisivat kehittämis- ja ylläpidon osalta 1–2 htv ja järjestelmäkulut poliisille arviolta 15 000–20 000 euroa. Salpa-AIPA-yhteydessä on huomioitava, että Salpassa käsitellään tällä hetkellä vain salaisia pakkokeinoja, eli tämän mahdollisuuden mahdollinen hyödyntäminen edellyttäisi erillistä arviota ja mahdollista teknistä muutostyötä suunnitteluineen ja arvioineen.

Myös **tuomioistuinten** osalta muutos tarkoittaisi työmäärän lisäystä nykyisestä. Esityksen ehdotuksen mukaisesti laite-etsintävaatimuksen käsittely voitaisiin pääsääntöisesti päättää ilman istuntokäsittelyä. Arvioitua työmäärää kuitenkin lisäisi, mikäli asiaa ei voitaisi käsitellä kansliassa ilman istuntokäsittelyä, koska kyseessä olisi työmäärää lisäävästä työvaiheesta. Esityksessä kuitenkin ehdotetaan, että vain vaatimuksen tehnyttä pidättämiseen oikeutettua virkamiestä tai hänen määräämänsä asiaan perehtynyttä virkamiestä voitaisiin kuulla, jos tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi.

Alustavan arvion mukaan yksittäisen laite-etsintäasian käsittely ilman istuntokäsittelyä vaatisi käräjäoikeudessa tuomarilta keskimäärin aikaa noin 30–60 minuuttia/asias. Mikäli olisi tarvetta kuulla myös vaatimuksen tehnyttä virkamiestä, asian käsittely kokonaisuudessaan voisi tarkoittaa 1–2 tuntia/asias. Laite-etsinnässä saatavaan dataan voi esimerkiksi liittyä rajoituksia, joista tuomioistuimessa pitää osata määrätä. Lisäksi asian käsittely edellyttää vireilletulo-, valmistelu- ja päättötoita. Mikäli tämä työ kohdistuu käräjätuomarille, tarkoittaisi se käytännössä yhteensä noin 3–5 tuomarityövuoden lisäystä käräjäoikeuksiin vuositasona. Yhden tuomarin henkilötyövuoden kustannus on arvioitu olevan noin 112 000 euroa, jolloin kustannusvaikutus käräjäoikeuksien osalta olisi noin 336 000–560 000 euroa eli 3–5 htv/vuosi. Jos taas valmistelu- ja jälkitoimet hoidetaan kansliahenkilökunnan toimesta, kustannus on tätä vastaavalla tavalla jonkin verran pienempi. AIPA-järjestelmän myötä suuntaus on enenevissä määrin ollut se, että pakkokeinot ovat tuomarivetoisia.

Kustannusvaikutuksia arvioitaessa tulee myös huomioda, että asioita tulisi virka-ajan ulkopuolella käsiteltäväksi päivystysluonteisesti, mikä käytännössä lisäisi päivystyksestä aiheutuvia kustannuksia. Näitä kustannuksia ei ole huomioitu yllä olevaan laskelmaan, eikä ole ollut mahdollista arvioida, kuinka suuri osa laite-etsinnöistä olisi sellaisia, että niiden osalta olisi esitutkinnan tarpeiden kannalta saatava ratkaisu heti ottaen huomioon myös se, että esityksessä ehdotetusti tuomioistuimen jälkivalvonta tulisi kyseeseen kiiretilanteissa.

Kokonaisuuden kannalta on myös huomioitava mahdollinen työmäärän lisääntyminen **muutoksenhaun** kannalta, jota on kuitenkin vaikea tarkemmin arvioida. Esityksen mukaan tuomioistuimen 4 ja 5 momentissa tarkoitettua päätöksestä saisi valittaa erikseen. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että voimassa oleva 8 luvun 29 a § kumottaisiin. Esityksen muutosehdotus valitusoikeuden osalta johtaisi siten myös työmäärän lisääntymiseen hovioikeusnäkökulmasta. Hovioikeus on päätösvaltainen kolmijäsenisenä. Kaikkinensa kärjäoikeuksiin pakkokeinoasioita saapui vuoden 2024 aikana noin 4 850 ja vastaavasti hovioikeuksiin saapui 249 pakkokeinoasiasiaa (noin 5 % kärjäoikeuksiin saapuneista asioista). Mahdollista ei ole arvioida esityksen muutosehdotuksen voimaantulon jälkeen olevien laite-etsintöjen tai niitä koskevien tuomioistuimen päätöksiä koskevien valitusten määrää, mutta mikäli laite-etsintöjä olisi saman verran kuin vuonna 2024 (yli 9 000 kappaletta), kyse voisi olla laskennallisesti kaksinkertaisesta määrän lisäyksestä myös hovioikeudessa vuonna 2024 käsiteltyihin pakkokeinoasioihin verrattuna. Toisaalta mahdollista on, että laite-etsintäasioiden määrä laskisi aikaisempiin vuosiin verrattuna, ja ottaen erityisesti huomioon pääsääntönä oleva tuomioistuimen ennakkovalvonta erikseen säädettyine poikkeuksineen, lähtökohtaisena alustavana arviona on, että laite-etsintäpäätösten muutoksenhakufrekvenssi ei olisi kovinkaan suuri. Näin ollen esityksessä on alustavasti arvioitu, että työmäärän lisääntyminen hovioikeusnäkökulmasta ei välttämättä olisi merkittävä.

Muutoksista aiheutunee edellä mainitusti myös tietojärjestelmämuutoksia. Ennen mahdollisia tietojärjestelmämuutoksia laitelupien käsittely tuomioistuimessa edellyttäisi manuaalista tietojen syöttämistä ja ratkaisuihin liittyviä toimia. Muutokset edellyttänevät myös tuomioistuinten pakkokeinoasioita käsittelevän henkilökunnan kouluttamista.

3.2.3 Tietojärjestelmämuutokset ja vaihtoehdot

Edellä mainitusti asian käsitteleminen tuomioistuimissa ja siihen liittyvä toimintamenettely poliisin kanssa edellyttäisi tietojärjestelmämuutoksia suunnitteluineen ja kehityksineen. Ennen mahdollista muutosta asian käsitteleminen tulisi toteutetuksi tuomioistuimissa manuaalisesti. Tämän voidaan arvioida hidastavan asian käsittelyä tuomioistuimissa. Seuraavaksi esitetyt vaihtoehdot vaikutuksineen ovat alustavia arvioita ja niihin liittyy tiettyjä epävarmuustekijöitä, jotka selventyvät tarkemmin vasta kehitysvaiheessa. Lopulliset tietojärjestelmäratkaisut on tarkoituksenmukaisinta jättää asiaan kuuluvien toimivaltaisten viranomaisten neuvoteltavaksi ja suunniteltavaksi. Poliisirikostutkintojen osalta nykyäänkin pääsääntöisesti syyttäjät tukeutuu poliisiin apuun tutkintakeinojen osalta (esimerkiksi telepakkokeinot). Sama menettely soveltuisi myös laite-etsintöjen suhteen, mutta estettä ei olisi myöskään sille, että syyttäjät voisi toimittaa poliisirikostutkintaan liittyen laite-etsinnän toimittamista koskevan vaatimuksen tuomioistuimelle sähköpostiviestillä. Näin ollen tietojärjestelmämuutoksia ei lähtökohtaisesti arvioida aiheutuvan Syyttäjälaitoksen kannalta.

Asia tulisi vireille kärjäoikeuteen poliisin lähettämällä sähköpostilla. Kärjäoikeus kirjaisi asian AIPA-järjestelmään pakkokeinomenettelytavan alle ja ratkaisisi asian olemassa olevilla asian käsittelyn toiminnallisuuksilla. Ratkaisu lähetettäisiin tiedoksi poliisille ratkaisiasiakirjan jakelutoiminnallisuudella sovitun sähköpostiin. Edellä mainittu kuitenkin edellyttää, että AIPA-järjestelmään luotaisiin uusia asianimikkeitä laite-etsinnöille. Ennen tietojärjestelmiin

tehtäviä muutoksia asioiden käsittely on mahdollista AIPA:ssa käyttämällä asianimikettä ”muu pakkokeinovaatimus”. Kokonaisuuden osalta arvioidaan kustannukseksi noin 15 000 euroa (20 htp). Työmäärä arvio sisältää määrittelyn, toteutuksen ja testauksen (ks. alla taulukossa *vaihtoehto A*).

Salpa-AIPA-rajapinnan osalta kyse olisi arvion mukaan suuremmasta muutoksesta. Kyse olisi rajapintamenettelystä mainittujen järjestelmien välillä. Asia tulisi vireille käräjäoikeuteen rajapintaa pitkin. Käräjäoikeus ratkaisisi asian olemassa olevilla asian käsittelyn toiminnallisuuksilla, joita tulisi mahdollisesti täydentää. Asiassa tehty ratkaisu jaettaisiin rajapintaa pitkin tiedoksi poliisin tietojärjestelmään. Mainitun menettelyn toteuttaminen vaatisi rajapintatoteutuksen ja uusia asianimikkeitä laite-etsinnöille. Mikäli käytettäisiin Salpa-AIPA-rajapintaa, tulisi laite-etsintäasioista muodostua AIPA-järjestelmään ei-salainen pakkokeino. Tätä voitaisiin säädellä laite-etsintä-asianimikkeiden asiatyypillä.

Työmääräarvioon vaikuttaa merkittävästi, tarvitseeko rajapintatoteutuksen lisäksi myös AIPA-järjestelmään uusia rakenteisia kenttiä, joihin vastaanotetaan tietoa ja joista lähetetään tietoa myös takaisin. Rajapintatoteutuksessa tulee huomioida myös mahdollinen ratkaisuasikirjan lähettäminen rajapinnan kautta.

Salpa-AIPA-rajapintamenettelyn osalta arvioidaan kustannukseksi noin 110 000 euroa (150 htp). Työmääräarvio sisältää määrittelyn, toteutuksen ja testauksen ilman uusia rakenteisia kenttiä ja toteutus Salpa-AIPA-rajapinnalla, missä ratkaisuasikirja lähetettäisiin rajapintaa pitkin Salpaan (ks. alla taulukossa *vaihtoehto B*).

Uusia rakenteisia kenttiä sisältävän toteutuksen arvioidaan kustantavan noin 260 000 euroa (350 htp). Työmääräarvio sisältää määrittelyn, toteutuksen ja testauksen rakenteisilla kentillä ja toteutuksen Salpa-AIPA-rajapinnalla (ks. alla taulukossa *vaihtoehto C*).

Edellä mainittujen Salpa-AIPA-vaihtoehtojen osalta arvioidaan alustavasti ylläpitokustannuksiksi noin 15 000 euroa/vuosi. Kuvattujen vaihtoehtojen mahdollista toteuttamisaikataulua ei tässä vaiheessa ole ollut mahdollista arvioida tarkemmin. Olettamuksena on kuitenkin, että B- ja C-vaihtoehtojen osalta olisi kyse loppuvuodesta 2026 tai alkuvuodesta 2027. Vaihtoehto A:n toteutuksen osalta mahdollinen muutos olisi todennäköisesti mahdollista toteuttaa aikaisemmin ja viimeistään syksyyn 2025 mennessä.

Lisäksi on huomioitava, että mikäli poliisin osalta päädyttäisiin muuhun kuin Salpa-vaihtoehtoon, tulisi työmäärät arvioida uudelleen myös AIPA:n osalta. Arviolta työmäärä olisi kuitenkin selvästi suurempi kuin Salpa-AIPA-rajapintaa käyttäen.

VAIHTOEHTO	HTP-ARVIO	€-ARVIO
A	20	n. 15 000
B	150	n. 110 000
C	350	n. 260 000
B+C ylläpitokustannus	-	n. 15 000/vuosi

3.3 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Esityksen ehdotuksen mukaan esitutkintaviranomaisen toimittama laite-etsintä edellyttäisi tuomioistuimen etukäteisluvan tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Poikkeustilanteita käsitellään tarkemmin esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa jaksoissa 9.2, 9.3 ja 9.7. Kiiretilanteiden osalta kyse olisi kuitenkin tuomioistuimen jälkikäteisvalvonnasta. Edelleen laite-etsinnän kohdehenkilöllä olisi mahdollisuus saattaa laite-etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi niissä tilanteissa, kun pidättämiseen oikeutettu virkamies on omalla päätöksellään toimittanut laite-etsinnän (29 §:n 5 momentti). Lisäksi tuomioistuimen 4 ja 5 momentissa tarkoitetusta päätöksestä saisi valittaa erikseen (29 §:n 6 momentti).

Nykytilasta poiketen esityksen ehdotuksen mukaisesti laite-etsinnän toimittaminen kuuluisi jatkossa joko tuomioistuimen etu- tai jälkikäteisvalvonnan piiriin tiettyjä erikseen määriteltyjä tilanteita lukuun ottamatta. Ehdotuksen tarkoituksena on parantaa yksityiselämän suojan turvaamista.

Laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun henkilön kannalta perus- ja ihmisoikeuksien suoja arvioidaan parantuvan merkittävästi nykytilaan verraten, koska jatkossa pääsääntöisesti tuomioistuin arvioisi vaatimuksesta, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olemassa ja voidaanko sitä muun ohella pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat (suhteellisuusperiaate). Ehdotetulla sääntelyllä laajennetaan tuomioistuinvalvonnan piiriin alaa, mikä parantaa myös kohdehenkilöiden perus- ja ihmisoikeussuojaa.

Esityksessä ehdotetut tuomioistuimen ennakkovalvontaa koskevat poikkeustilanteet arvioidaan tarpeellisiksi käytännön toiminnan toimivuuden kannalta, mutta myös kohdehenkilöiden aseman kannalta tarkoituksenmukaisiksi (ks. myös säätämisyjärjestysperustelut jaksossa 9). Kyse ei olisi laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun henkilön perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamisesta, vaan kyse olisi pikemmin henkilön aseman huomioon ottamisesta muun ohella asian selvittämisen joutuisuuden edistämisen kannalta.

Esimerkiksi suostumusta koskevan poikkeusmahdollisuuden osalta ei arvioida tarkoituksenmukaiseksi rajoittaa henkilön mahdollisuutta edistää asiaa myös omalla toiminnallaan. Henkilöllä olisi aina mahdollisuus olla suostumatta luopua oikeudestaan saada laite-etsinnän toimittaminen tuomioistuimen päätettäväksi. Mikäli kyse puolestaan olisi sellaisesta laitteesta, joka ei sisältäisi arkaluontoisia tietoja henkilöstä, tai kyse olisi ainoastaan rajoitetusta laitteen oikean omistajan selvittämisestä, tarvetta ei olisi erilliselle tuomioistuimen ennakkovalvonnalle. Poikkeustilanteiden osalta ehdotetaan kuitenkin lisäsuojakeinoja tuomioistuimen jälkikäteisvalvonnan muodossa. Lisäsuojakeinoissa on kyse nimenomaan perus- ja ihmisoikeuksien suoja edistävästä seikoista.

Edellä mainitusti laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun henkilön kannalta esityksessä ehdotetut muutokset parantavat perus- ja ihmisoikeussuojaa merkittävästi. Vaikka esityksessä ehdotetaan rajoitettua kantelu- ja muutoksenhakuoikeutta sekä laitteen haltijaa tai muuta siihen oikeutettua ei kuultaisi laite-etsintävaatimuksen tuomioistuinkäsittelyssä, kyse ei olisi ainakaan nykytilaan verrattuna oikeuksien rajoittamisesta. Kyse on tarkoituksenmukaisen menettelyn varmistamisesta laite-etsinnän edellytysten arvioimiseksi tuomioistuimessa, mikä itsessään myös edistää perus- ja ihmisoikeussuojan turvaamisen toteutumista (ks. tarkemmin myös säätämisyjärjestysperustelut jaksoissa 9.4–9.7).

4 Muut toteuttamisvaihtoehdot

4.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

4.1.1 Tuomioistuimien vahvistaisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen laite-etsintäpäätöksen tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta

Lausuntokierroksella olleen esitysluonnoksen mukaan tuomioistuimien olisi vahvistanut pidättämiseen oikeutetun virkamiehen laite-etsintäpäätöksen tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta (esim. kiiretilanteet, joiden osalta olisi ollut kyse tuomioistuimien jälkivahvistusmenettelystä). Edellä jaksossa 1.3 on tarkemmin käyty läpi lausuntopalautetta ja sen johdosta jatkovalmistelussa tehtyjä muutoksia esitykseen.

4.1.2 Syyttäjä toimisi vahvistavana viranomaisena

Edellä jaksossa 1.1 on käsitelty tarkemmin Euroopan unionin asiaan liittyvää oikeuskäytäntöä. Tuomioistuimien oikeuskäytännön osalta selvää ei ole, miltä osin riippumattomalle hallinnolliselle viranomaiselle asetetut vaatimukset suhtautuvat syyttäjään laite-etsintää koskevan päätöksentekomenettelyn kannalta. Valmistelun aikana on siten ollut harkittavana myös vaihtoehto, jossa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen laite-etsinnän toimittamisesta vahvistaisi syyttäjä.

Esityksen valmistelussa pohdittu ratkaisu syyttäjän osalta vastaisi soveltuvin osin menettelyltään esityksessä ehdotettua, mutta esitutkintaviranomaiseen kuuluvan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen laite-etsintäpäätöksen vahvistaisi syyttäjä, joka voisi ottaa asian päätettäväkseen. Sama koskisi myös kiiretilanteiden mukaista jälkikäteisvahvistusta. Syyttäjällä, joka voisi ottaa asian päätettäväkseen, tarkoitettaisiin sellaista syyttäjää, jonka tehtävänä ei olisi myöhemmin nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 2 §:n mukaisesti.

Syyttäjän valitsemista päätöksen vahvistavaksi oikeusviranomaiseksi puoltaisi muun ohella vahvistamiseen liittyvän menettelyn mahdollinen joustavuus ja joutuisuus sekä jossain määrin mahdollinen kustannustehokkuus verrattuna asian käsittelemiseen tuomioistuimissa. Lisäksi lähtökohtaisesti poliisi-syyttäjä-ratkaisu ei välttämättä edellyttäisi vastaavanlaajuisia tietojärjestelmämuutoksia, mutta toisaalta tällöin menettelyn toteuttaminen todennäköisesti tarkoittaisi manuaalisen työn eli henkilötöiden lisääntymistä.

Esityksen valmistelussa on arvioitu, että syyttäjien osalta muutos tarkoittaisi myös työmäärän lisääntymistä nykyisestä. Syyttäjien etu- ja jälkikäteisvahvistettavaksi tulisi niin ikään lähes kaikki laite-etsinnät (pl. tietyt poikkeustilanteet). Oletuksena on, että laite-etsintäasioiden käsittely syyttäjien toimesta hoituisi etäyhteyksin sekä olisi mahdollista käsitellä verrattain joutuisasti (arviolta 10–30 minuuttia/asian). Päätös toimitettaisiin vahvistettavaksi tutkinnanjohtajan esityksen perusteella se joko hyväksyen tai hyläten. Käytännön päätöksenteossa tutkinnanjohtajan lyhyen kirjallisen esityksen perusteella arvioitaisiin, onko asialliset syyt sille, että laite-etsintä vaikuttaa tarpeelliselta ja suhteelliselta tutkintatoimenpiteeltä ja että sille on lain säätämät edellytykset. Alustavan arvion mukaan htv-vaikutus voisi olla noin 2–5 htv/vuosi eli noin 180 000–450 000 euroa (90 000 e/vuosi). Muutokset edellyttäisivät myös henkilökunnan kouluttamista.

Vaikka poliisi-syyttäjä-ratkaisu on arvioitu jossain määrin menettelyltään kevyemmäksi kuin laite-etsintäpäätöksen tekeminen tuomioistuimien toimesta, syyttäjäratkaisu ei olisi ongelmaton. Kuten edellä jaksossa 1.1 on todettu, Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomiota – ottaen

huomioon myös *Prokuratuur*-tuomio – on mahdollista tulkita myös siten, että syyttäjä ei voisi toimia sellaisena riippumattomana hallinnollisena viranomaisena, joka voisi suorittaa edellytetyn etukäteisvalvontatehtävän.

Edellä jaksossa 1.1 mainitusti *Prokuratuur*-tuomion 54 kohta huomioon ottaen mahdollista on myös tulkita, että Suomessa syyttäjä ”yhtäältä osallistuu rikostutkinnan suorittamiseen” esitutkintalain 2 luvun 1 §:n 3 momentin ja 5 luvun 3 §:n 2 momentin säätämällä tavalla, ja syyttäjä ei myöskään objektiivisuusvelvollisuudestaan huolimatta ”toisaalta ole neutraalissa asemassa rikosprosessin asianosaisiin nähden”, koska ROL 1 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan syyttäjän tehtävänä on nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä.

Valmistelussa havaittiin ongelmalliseksi myös tilanteet, joissa syyttäjä toimisi tutkinnanjohtajana. Tällaisia tilanteita olisivat niin sanotut poliisirikostutkinnat. Lisäksi syyttäjälaitoksesta annetun lain 7 §:n mukaan syyttäjiä ovat valtakunnansyyttäjä ja apulaisvaltakunnansyyttäjä sekä 8 §:n mukaan erityissyyttäjiä ovat valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies, joiden syyteoikeudesta säädetään perustuslain 110 §:ssä. Mahdollista siten on, että edellä mainitut toimisivat tutkinnanjohtajina tietyssä rikostutkinnassa. Tällaisissa tilanteissa ongelmallista voisi olla rikostutkintaan nähden erillisen syyttäjän etukäteisvahvistuksen hankkiminen ottaen huomioon myös valtakunnansyyttäjän devoluutio- ja substituuio-oikeudet.

Muutoksista saattaisi aiheutua myös tietojärjestelmämuutoksia. Ennen mahdollisia tietojärjestelmämuutoksia laitelupien vahvistusmenettely saattaisi edellyttää manuaalista tietojen syöttämistä ja ratkaisuihin liittyviä toimia.

4.1.3 Tuomioistuimen etukäteisluvasta poikkeaminen silloin, kun laite ei sisällä arkaluonteisia tietoja

Esityksen valmistelussa myös tarkasteltiin mahdollisuutta jättää tuomioistuimen etukäteisluvan piiriin ulkopuolelle sellainen laite-etsintä, jossa laite-etsinnän kohteena oleva laite ei sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja tai muita arkaluonteisia henkilötietoja taikka henkilön yksityiselämään liittyviä tietoja. Tuomioistuimen etukäteisvalvontaa koskeva vaatimus on LE-tuomiossa kytketty sellaiseen käsittelyyn, jossa perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin kohdistuvaa puuttumista voidaan pitää vakavana tai jopa erityisen vakavana. Tältä osin tarkasteltiin mahdollisuutta, että tuomioistuimen lupamenettelyn ulkopuolelle rajattaisiin sellaiset tilanteet, joissa laite-etsinnän kohteena olisivat sellaiset laitteet, jotka eivät sisältäisi lainkaan henkilötietoja tai ainakaan arkaluonteisina pidettäviä henkilötietoja tai muutoinkaan tietoja henkilön yksityiselämästä. Tällaisten laitteiden osalta laite-etsinnän ei arvioitu johtavan sellaiseen vakavaan tai erityisen vakavaan perusoikeuksiin puuttumiseen, joka edellyttäisi tuomioistuimen etukäteisvalvontaa.

Täysi varmuus laitteen sisältämistä tiedoista ei kuitenkaan liene mahdollista ennen laite-etsinnän toimittamista. Digitaalisen kehityksen myötä laitteiden ominaisuudet ovat laajentuneet ja laitteet voivat pääasiallisen käyttötarkoituksensa lisäksi sisältää muita elementtejä, jotka eivät välttämättä ole tiedossa etukäteen muille kuin laitteen haltijalle tai sen käyttäjälle. Tämän vuoksi esityksen valmistelussa katsottiin perustelluksi, ettei asiaa koskeva poikkeustilanne olisi ennakolta laitteen sisältämien tietojen osalta ehdotonta.

4.1.4 Tuomioistuin toimisi kiiretilanteita lukuun ottamatta päätöksentekijänä

Esityksen valmistelussa arvioinnin lähtökohtana oli luonnollisesti se, että perusteltuja kiiretilanteita lukuun ottamatta tuomioistuin päättäisi laite-etsinnän toimittamisesta

pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Valmistelussa on kuitenkin arvioitu, että Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomiossa ei suljeta pois mahdollisuutta kansallisesti säätää muista tarpeellisista poikkeustilanteista (ks. tarkemmin myös säätämisyjärjestysperustelut jaksossa 9.7). Valmistelussa on pidetty myös muita esityksessä ehdotettuja poikkeustilanteita tarpeellisina ja tarkoituksenmukaisina muun ohella käytännön toiminnan joutuisuuden, kohdehenkilöiden aseman parantamisen sekä viranomaisresurssien tehokkaan käytön kannalta. Tuomioistuimen ennakovalvonnasta poikkeamisen rajoittumista pelkästään kiiretilanteisiin ei pidetä perusteltuna.

Mikäli kyse olisi sellaisesta rakennustyömaalla käytettävästä laitteesta, joka ei sisältäisi esimerkiksi erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja eikä tietoja henkilön yksityiselämästä, tarvetta ei olisi tuomioistuimen ennakovalvonnalle esimerkiksi yksityiselämän suojan varmistamiseksi. Jos puolestaan laitteen haltija nimenomaisesti haluaisi poliisin tutkivan laitteen mahdollisimman nopeasti, asian käsitteleminen tuomioistuimessa voisi aiheuttaa laitteen haltijalle tarpeetonta viivästystä asian selvittämiseksi ja laitteen palauttamisen kannalta. Kyse voisi olla esimerkiksi sellaisesta tilanteesta, kun henkilö oma-aloitteisesti pyytää, että poliisi suorittaisi laite-etsinnän välittömästi paikan päällä, jotta poliisi voisi todeta ”kylillä kerrotun” huhupuheen vääräksi (ks. myös Esitutkinta ja pakkokeinot (2025): Fredman, Rautio, Tolvanen, Viitanen, s. 701). Oikean omistajan selvittämistä koskeva poikkeustilanne voisi taas koskea sellaista tilannetta, kun puhelin on varastettu ja tekopaikan lähistöltä löydetään joko tietyn henkilön hallusta tai muutoin varastetun puhelimen tuntomerkkejä vastaava puhelin ja mahdollista olisi pelkästään puhelimen näytökuvan perusteella selvittää puhelimen oikea omistaja.

Edellä mainittujen esimerkkitapausten valossa tarpeelliseksi arvioidaan muidenkin poikkeustilanteiden mahdollistaminen kiiretilanteiden lisäksi.

4.2 Ulkomaiden lainsäädäntö

4.2.1 Ruotsi

Ruotsissa tutkinnanjohtajana toimii pääsääntöisesti syyttäjä. Ruotsissa ei ole käytössä nimenomaisesti samanlaista pakkokeinoja kuin pakkokeinoin mukainen laite-etsintä.

Mikäli tutkinnan yhteydessä on tarve saada tutkia tietyn laitteen sisältöä tarkemmin, kuten matkapuhelimen, laite voidaan takavarikoida sisältäen näin myös laitteen tutkimisen. Takavarikosta säädetään oikeudenkäymiskaaren (*rättegångsbalk 1942:740*) 27 luvussa. Luvun 1 §:n mukaan mikä tahansa esine voidaan takavarikoida, jos perustellusti voidaan olettaa esineellä olevan merkitystä rikostutkinnassa. Lähtökohtaisesti takavarikosta päättää 4 §:n mukaan tutkinnanjohtaja, joka voi olla syyttäjä tai poliisiviranomainen. Lisäksi 5 §:n mukaan tuomioistuin voi päättää takavarikosta tutkinnanjohtajan vaatimuksesta.

Lähtökohtana Ruotsissa siten on, että takavarikosta päättää syyttäjä, mutta edellä mainitusti siitä voi päättää myös tuomioistuin syyttäjän tai poliisiviranomaisen vaatimuksesta.

4.2.2 Muut jäsenvaltiot

Saksassa ei lainsäädännössä erikseen nimenomaisesti sinänsä säädetä laite-etsinnästä, vaan kansallisessa rikosprosessissa koskevassa laissa eritellään takavarikko ja laitteen tietosisällön tarkistaminen (*Strafprozeßordnung* (StPO) mm. 94, 98 ja 110(3) §). Saksassa tuomioistuimen pääsääntöisesti päättää takavarikosta, kuten matkapuhelimen, mutta kiireellisissä tapauksissa syyttäjä voi tehdä päätöksen, minkä jälkeen päätös on saatettava tuomioistuimen

vahvistettavaksi kolmen päivän sisällä, mikäli laitteen haltija tai aikuinen sukulainen ei ole ollut takavarikon toimittamisen aikana läsnä tai mainitut henkilöt nimenomaisesti vastustavat takavarikkoa. Henkilöllä on kuitenkin mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen tarkasteltavaksi. Edellä mainittu soveltuu myös koskien laitteen sisällön tarkastelua.

Niin ikään **Alankomaissa** syyttäjä voi pääsääntöisesti tehdä laite-etsintää koskevan päätöksen, mutta Euroopan unionin tuomioistuimen LE-ratkaisun vuoksi syyttäjän päätös on edellyttänyt tutkintatuomarin luvan. Kansallinen sääntely on Alankomaissa parhaillaan korkeimmassa oikeudessa käsiteltävänä juuri siksi, että syyttäjää ei välttämättä pidetä riippumattomana hallintoviranomaisena tuomioistuimen *Prokuratuur*-tuomion mukaisesti.

Virossa tietyissä tilanteissa poliisi voi päättää laite-etsinnästä, mutta mitä ilmeisimmin käytäntönä on, että laite-etsintä suoritetaan etsinnän yhteydessä, minkä osalta lupa haetaan etu- tai jälkikäteisesti tuomioistuimelta. Myös **Tanskassa** tuomioistuimet vastaavat laite-etsintää koskevista päätöksistä.

5 Säännöskohtaiset perustelut

21 §. Pykälän 3 *momentti* ehdotetaan kumottavaksi.

29 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että uuden 1 *momentin* mukaan laite-etsinnästä päättäisi tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasian käsittelystä. Vaatimus olisi otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi ja asia olisi ratkaistava kiireellisesti. Jos kyseessä olisi 1 §:n 3 momentissa tarkoitettu tieto, noudatetaan soveltuvin osin, mitä erityisestä kotietsinnästä säädetään 15 §:n 1 ja 2 momentissa ja 17 §:ssä.

Momentissa viitattujen menettelysäännösten mukaisesti vaatimus olisi tehtävä kirjallisesti (3 luvun 3 §). Vaatimuksessa tulisi perustella laite-etsinnän toimittamisen tarpeellisuutta laite-etsinnän edellytysten täyttymisen kannalta (8 luvun 21 §) ottaen samalla erityisesti huomioon muun ohella 1 luvun 2 §:n mukainen suhteellisuusperiaate. Vaatimuksen sisältö tulisi olla soveltuvin osin vastaava kuin kotietsintäpäätös 8 luvun 16 §:n 1 momentin mukaisesti. Vaatimuksessa tulisi siten riittävällä tarkkuudella yksilöidä: 1) laite-etsinnän kohteena olevat laitteet, 2) ne seikat, joiden perusteella laite-etsinnän edellytysten katsotaan olevan olemassa huomioiden erityisesti suhteellisuusperiaate, 3) se mitä laite-etsinnällä pyritään löytämään, ja 4) mahdolliset erityiset laite-etsinnän rajoitukset. Vaatimuksessa tulisi myös ottaa selvästi kantaa mahdollisiin rajoitustarpeisiin asian tuomioistuinkäsittelyn julkisuuden ja käsittelytavan osalta. Edellä mainitun 1 kohdan osalta on otettava huomioon, että 8 luvun 20 §:n 1 momentin *mukaan laite-etsinnällä* tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää.

Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota siihen, että muutoinkin laite-etsintään liittyen soveltuvat muut sitä koskevat menettelysäännökset eli muun ohella 8 luvun 20–22, 27 ja 28 §. Esimerkiksi 28 §:n mukaan kun laite-etsintä toimitetaan paikkaan kohdistuvan etsinnän yhteydessä, sovelletaan viimeksi mainitun toimittamista koskevia säännöksiä ja muissa tapauksissa läsnäolon, menettelyn, etsintävaltuutetun, asiakirjan avaamisen ja tutkimisen sekä pöytäkirjan osalta noudatetaan soveltuvin osin 5–13 ja 19 §:n säännöksiä. Laite-etsinnän toimittamisesta pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi päättää kuitenkin vain 29 §:n mukaisesti. Luvun 19 §:ssä säädetään esimerkiksi pöytäkirjasta. Lisäksi on huomioitava, että jos laite-etsinnässä jotakin takavarikoidaan tai jos etsinnässä jäljennetään asiakirja,

toimenpiteen kohteena oleva henkilö voi 7 luvun 15 §:n mukaisesti saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi sen selvittämiseksi, ovatko takavarikon edellytykset olemassa.

Laite-etsintää koskevassa tuomioistuimen päätöksessä olisi 3 luvun 10 §:n mukaisesti lyhyesti mainittava tiedot rikoksesta, josta henkilöä epäillään ja hyväksytäänkö laite-etsinnän toimittaminen vaatimuksessa esitetyin perustein tai hylätäänkö se. Vaatimuksen hyväksymisen perusteluiksi riittävät myös vaatimuksen perusteet tai niihin viittaaminen. Jos vaatimuksesta kieltäydytään, päätökseen tulisi kirjata lyhyesti kieltäytymisen peruste. Lyhyillä perusteluilla tarkoitettaisiin sitä, että kieltäytymisen peruste tulisi selvästi päätöksestä esille. Tuomioistuimen olisi mahdollista myös hyväksyä tai hylätä vaatimus osittain. Viimeksi mainittu tilanne voisi olla käsillä, kun laite-etsinnän toimittamista koskeva vaatimus käsittää useita eri laitteita, mutta vain osan laitteiden osalta edellytykset laite-etsinnän toimittamiselle täyttyisivät. Tällainen tilanne voisi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun tietty laite ei olisi vain rikoksesta epäillyn henkilön käytössä, vaan kyse olisi esimerkiksi perheen muiden jäsenten tai muun henkilön käytössä olevasta laitteesta. Toisaalta mahdollisia saattavat olla myös sellaiset tilanteet, joissa rikoksesta epäilty on hyödyntänyt jonkun muun henkilön laitetta. Laite-etsinnän toimittaminen siten saattaa olla tarpeen myös sellaisen laitteen osalta, josta voidaan perustellusti olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä tieto riippumatta siitä, onko laite muiden kuin rikoksesta epäillyn käytössä. Joka tapauksessa tilanteisiin soveltuisi esityksessä ehdotettu koskien päätöksentekoa laite-etsinnän toimittamiseksi.

Momentissa viitattaisiin myös erikseen 8 luvun 1 §:n 3 momentin mukaisiin tietoihin ja että näiden tilanteiden osalta noudatettaisiin soveltuvin osin erityistä kotietsintää koskevia 15 §:n 1 ja 2 momenttia ja 17 §:ää. Tämä tarkoittaisi ensinnäkin sitä, että erityisestä kotietsinnästä ja etsintävaltuutetun määräämisestä päättäisi tuomioistuin (15 §:n 1 momentti). Tarvittaessa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulisi saattaa laite-etsintä uudelleen tuomioistuimen päätettäväksi ja etsintävaltuutetun määräämiseksi 17 §:n mukaisesti. Jos taas tuomioistuimen lupaan perustuvan laite-etsinnän yhteydessä selviää, että laite-etsintä kohdistuu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon, tai jos erityinen laite-etsintä on välttämätöntä toimittaa kiireellisesti, pidättämiseen oikeutettu virkamies päättäisi erityisen laite-etsinnän toimittamisesta ja etsintävaltuutetun määräämisestä (15 §:n 2 momentti). Asia olisi kuitenkin saatettava jälkikäteisesti tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Lisäksi tässä yhteydessä on huomioitava, että 8 luvun 22 §:ssä säädetään laitteen haltuunottamisesta. Laitteen haltuunottamisen yhteydessä esitutkintaviranomainen voi esimerkiksi asettaa laitteen (esimerkiksi matkapuhelimen) lentokonetilaan tulevan laite-etsinnän turvaamiseksi. Laitteen asettaminen lentokonetilaan ei tarkoittaisi vielä laitteen sisältämän tiedon selvittämistä eli laite-etsintää. Esimerkiksi nykyaikaiset älymatkapuhelimet ja -tablettitietokoneet on pääsääntöisesti mahdollista asettaa lentokonetilaan ilman älylaitteen lukituksen avaamista. Laitteen ulkopuolinen tarkastelu ja laitteen yksilöivien tunnistusten selvittäminen eivät myöskään olisi laitteen tietosisältöön kohdistuvaa etsintää.

Ehdotetun uuden 2 momentin mukaan lähtökohtana olisi vaatimuksen käsitteleminen ja ratkaiseminen kansliassa ilman istutokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Laite-etsinnän toimittamista koskevassa vaatimuksessa tulisi ottaa kantaa niihin perusteisiin, joiden vuoksi vaatimuksen käsitteleminen ilman istutokäsittelyä olisi soveliaasta tai tulisiko vaatimus käsitellä sen tehneen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Tuomioistuimen päätettävissä kuitenkin olisi kuulemistarpeen lopullinen ratkaisu. Laite-etsinnässä hankittavaan tietoon voi myös liittyä tiettyjä rajoitteita, kuten esimerkiksi 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa, jonka vuoksi tarpeen olisi käsitellä vaatimus sen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Käsittely voitaisiin pitää käyttäen videoneuvottelua tai muuta

soveltuva teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Asia ratkaistaisiin kuulematta laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua.

Uuden 3 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi päättää laite-etsinnästä, jos on perusteltu syy olettaa, ettei laite sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia henkilötietoja eikä henkilön yksityiselämään liittyviä tietoja. Jos laite-etsinnässä havaitaan, että laite sisältää tällaisia tietoja, laite-etsintä tulisi keskeyttää ja saattaa heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua, tuomioistuimen käsiteltäväksi 1 ja 2 momentissa säädetyn mukaisesti.

Perustellulla syyllä olettaa tarkoitettaisiin sitä, että laite-etsinnästä päättävän pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tapauskohtaisen arvion perusteella kyseinen laite ei sisällä mitään 3 momentissa tarkoitettuja tietoja. Jäljempänä on mainittu esimerkinomaisesti sellaisia laitteita tai tietystä yhteydessä käytettäviä laitteita, jotka eivät lähtökohtaisesti sisällä tällaisia tietoja. Tuomioistuimen etukäteisluvasta poikkeaminen edellyttäisi joka tapauksessa aina viranomaisen tapauskohtaista harkintaa, jotta etukäteisluvasta poikkeaminen ei voisi johtaa käsittelyyn, jossa olisi kyse vakavasta tai jopa erittäin vakavasta puuttumisesta perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa suojattuihin perusoikeuksiin ja joka tulisi LE-tuomion edellyttämällä tavalla sitoa tuomioistuimen etukäteislupaun. Tapauskohtaisessa arvioinnissa tulisi myös huomioida esimerkiksi sellaiset tilanteet, joissa laitteen etsinnällä voisi olla mahdollista saada suuri määrä henkilötietoja, vaikka kyse ei olisikaan 3 momentissa tarkoitetuista tiedoista. Mikäli tapauskohtaisen arvioinnin perusteella on perusteltu syy olettaa laitteen sisältävän suuren määrän henkilötietoja, joiden perusteella voitaisiin muodostaa laaja-alaista kuvaa tietystä henkilöstä tai henkilöistä, mikä voisi johtaa LE-tuomiossa tarkoitettuun vakavaan tai erityisen vakavaan puuttumiseen, asia tulisi saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi ennen laite-etsinnän toimittamista.

Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvilla tiedoilla tarkoitetaan rikosasioiden tietosuojalain (1054/2018) 11§:n 1 momentin mukaan henkilötietoja, joista ilmenee etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus taikka ammattiliiton jäsenyys, sekä geneettiset tiedot, luonnollisen henkilön yksiselitteiseen tunnistamiseen tarkoitettut biometriset tiedot sekä terveyttä taikka luonnollisen henkilön seksuaalista käyttäytymistä ja seksuaalista suuntautumista koskevat tiedot. Muilla arkaluonteisilla henkilötiedoilla tarkoitetaan laajempaa tietojoukkoa kuin rikosasioiden tietosuojalain tarkoittamat erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvat tiedot. Tällaisia arkaluonteisia henkilötietoja ovat esimerkiksi maksukorttitiedot, tilitiedot, rikostuomioita ja rikoksia koskevat sekä sosiaalihuollon asiakastiedot (ks. PeVL 15/2018 vp, PeVL 14/2018 vp, PeVL 3/2017 vp, PeVL 13/2016 vp, PeVL 14/2009 vp).

Henkilön yksityiselämään liittyvillä tiedoilla tarkoitettaisiin sellaisia tietoja, joista voisi tehdä päätelmiä henkilön yksityiselämästä, kuten hänen päivittäisistä tottumuksistaan, vakituisista tai tilapäisistä oleskelupaikoistaan, päivittäisistä tai muista liikkumisistaan, suorittamistaan toimista ja sosiaalisista suhteistaan sekä sosiaalisista piireistä, joissa tämä henkilö liikkuu. Tällainen tieto voisi pitää sisällään muun muassa tietoja henkilön elintavoista, osallistumisesta yhdistystoimintaan tai vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä tai muista niihin verrattavista henkilökohtaisista oloista. Tällaisia tietoja sisältävät laitteet ovat ainakin henkilökohtaiseen tai päivittäiseen käyttöön tarkoitettut matkapuhelimet, (tabletti-)tietokoneet tai muut vastaavanlaiset laitteet.

Edellä jaksossa 1.1 mainitusti 3 momentissa olisi kyse esimerkiksi laite-etsinnästä sellaisiin laitteisiin, jotka eivät lähtökohtaisesti sisällä mitään arkaluonteisia henkilötietoja tai tietoja, joista voisi tehdä päätelmiä henkilön yksityiselämästä. Tällaisia laitteita voivat olla esimerkiksi

yritysten erilaiset työtekoon tarkoitetut laitteet, kuten työmaakoneet, kameravalvontalaitteet, kulkuneuvojen tietotekniset laitteet, ohjainlaitteet ja -palvelimet, liikenteen reititykseen liittyvät koneet, teollisuuden koneet ja laitteet sekä datan muodossa olevat kirjanpidot. Kirjanpitoaineistoon liittyen on kuitenkin huomioitava mahdollisuus, että mukana on tietoa esimerkiksi henkilön ammattiliiton jäsenyydestä, maksukorteista tai tileistä. Mikäli tapauskohtaisen arvioinnin perusteella on perusteltu syy olettaa laitteen sisältävän tällaisia tietoja, tulisi asia saattaa tuomioistuimen päätettäväksi ennen laite-etsinnän toimittamista.

Lisäksi 3 momentin mukaan tuomioistuimen etukäteisluvan piiriin eivät kuuluisi tapaukset, joissa olisi kyse pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n 2 momentissa tarkoitusta tilanteesta. Kyse olisi laitteen palauttamisesta siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikokselta joltakulta viety. Toimitettaessa laite-etsintä laitteen palauttamiseksi sille, jolta se on rikoksella viety, laitteen tietosisällön tarkastelu tulisi rajoittaa tietoihin, jotka ovat välttämättömiä laitteeseen oikeutetun henkilön selvittämiseksi ja laitteesta saadut tiedot olisi tämän jälkeen välittömästi hävitettävä. Edellä jaksossa 1.1 on selostettu tilanteeseen liittyvää oikeasuhteisuutta ja laite-etsinnän sisältöä kyseisissä tilanteissa. Tuomioistuimen etukäteisluvasta poikkeaminen edellyttäisi tässäkin tapauksessa aina viranomaisen tapauskohtaista harkintaa, jotta etukäteisluvasta poikkeaminen ei voisi johtaa käsittelyyn, jossa olisi kyse vakavasta tai jopa erittäin vakavasta puuttumisesta perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa suojattuihin perusoikeuksiin ja joka tulisi LE-tuomion edellyttämällä tavalla sitoa etukäteislupaan.

Edelleen 3 momentin mukaan tuomioistuimen etukäteisluvan piiriin eivät kuuluisi tapaukset, joissa olisi kyse laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vapaaehtoisesta suostumuksesta laite-etsinnän toimittamiseksi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä. Suostumuksen lisäksi edellytykset laite-etsinnän toimittamiselle muutoin olisi täytyttävä pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n mukaisesti ottaen huomioon muun ohella 1 luvun 2 §:n suhteellisuusperiaate. Henkilön suostumus koskisi siten tuomioistuimen ennakkovalvonnasta luopumista (ks. tarkemmin myös säätämisjärjestysperustelut). Henkilön suostumus tulisi olla vapaaehtoinen ja annettu olosuhteissa, joissa suostuja on selvillä siitä, ettei hänellä ole laillista velvollisuutta suostua tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta luopumiseen. Suostumus tulisi antaa kirjallisessa muodossa. Se voitaisiin kirjata esimerkiksi pöytäkirjaan (laite-etsintä-, takavarikko- tai kuulustelupöytäkirjaan). Kiireellisissä tilanteissa suostumus voitaisiin kuitenkin antaa suullisesti, mutta se tulisi vahvistaa kirjallisesti niin pian kuin mahdollista (ks. myös HE 222/2010 vp s. 322).

Suostumuksen antamista koskevien vallitsevien olosuhteiden osalta olisi otettava huomioon suostujan henkilökohtaiset ominaisuudet ja esimerkiksi mahdollinen päihtymistila. Suostumuksen tulee siten olla annettu täydessä tietämyksessä tosiasioista. Suostujan tulisi olla myös vähintään 18 vuotta täyttänyt. Alaikäisen puolesta suostumuksen voisi antaa myös tämän lakimääräinen edustaja, kuten huoltaja tai muu edunvalvoja. Työnantaja tai muu vastaavan kaltainen taho ei kuitenkaan voisi antaa suostumusta laite-etsinnän toimittamiseksi esimerkiksi sen omistamaan matkapuhelimeen, joka on työntekijän hallinnassa ja käytettävissä.

Esitutkintaviranomainen voi tuoda esiin mahdollisuuden käyttää suostumusperusteista laite-etsintää, mutta johtopäätöksen tekeminen on aina jätettävä asianomaiselle henkilölle. Suostumuksen antaminen ei siten saisi missään tapauksessa perustua painostamiseen, taivutteluun tai muuhun vastaavaan johdatteluun, joka ilmentäisi suostujan kannalta velvollisuutta antaa asiassa suostumus. Myös säätämisjärjestysperusteluissa on tarkemmin käsitelty suostumuksen antamiseen liittyvien tilanteiden reunaehtoja.

Pykälän uuden 4 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi päättää laite-etsinnästä myös, jos laite-etsinnän välitön toimittaminen olisi asian kiireellisyyden vuoksi

välttämätöntä. Asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös saadaan kirjata etsinnän toimittamisen jälkeen.

Kiiretilanteet olisi sidottu välttämättömyysvaatimukseen. Välttämätön kiireellinen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, kun voidaan olettaa olevan olemassa korostunut riski siitä, että rikoksen selvittämisen kannalta olennaiset tiedot häviävät laitteelta lyhyen ajan kuluessa tai siitä, että epäilty tuhoaa laite-etsinnän kohteena olevan materiaalin. Tässä kohdin on kuitenkin myös otettava huomioon edellä mainittu mahdollisuus asettaa laite esimerkiksi lentokonetilaa. Mikäli laitteen asettaminen lentokonetilaa olisi riittävää, kyse ei olisi enää välttämättömästä kiiretilanteesta.

Mikäli kyse olisi kuitenkin välttämättömästä kiiretilanteesta, näissä tilanteissa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä tehdyn laite-etsinnän tulisi rajoittua vain laitteen tietojen kopiointiin, ellei kyse olisi seuraavaksi selostetuista tilanteista, joissa tietojen tarkempi tutkiminen olisi välttämätöntä toisen suojelemiseksi tai uusien rikosten tai vahinkojen estämiseksi. Tällöinkin laitteen tietojen tarkastelun tulisi rajautua ainoastaan välttämättömään eli ainoastaan siihen, mikä olisi edellä mainittujen tilanteiden estämiseksi välttämätöntä. Toisin sanoen kiiretilanteiden osalta on yhtäältä eroteltava ne tilanteet, joissa on kyse etsittävien tietojen turvaamisesta niiden mahdollisen häviämisen vuoksi, ja toisaalta kun kyse on sellaisesta välttämättömästä kiiretilanteesta, joka edellyttäisi tietojen tarkastelua eikä tietojen kopiointi olisi riittävä toimenpide.

Etäetsintänä tehtävässä laite-etsinnässä sovellettaisiin lähtökohtaisesti kiiretilanteita koskevaa sääntelyä. Kyse olisi useimmiten sellaisista tilanteista, joissa esitutkintaviranomaisella ei ole mahdollisuutta vaikuttaa esimerkiksi palvelimen toimintaan teknisesti katkaisemalla yhteyttä tietoliikenneverkkoon tai ottaa sitä fyysisesti haltuun. Näissä tilanteissa korostuvat pakkokeinon kohteen mahdollisuus hävittää tai hävityttää tietoja, joilla voi olla merkitys pakkokeinon tarkoituksen toteutumiseksi. Pidättämiseen oikeutettu virkamies tekisi päätöksen laite-etsinnästä ja etsittävät tiedot tallennettaisiin esitutkintaviranomaisen haltuun pakkokeinon tarkoituksen toteutumisen turvaamiseksi. Kiiretilanteita koskevaa sääntelyä ei tulisi kuitenkaan soveltaa etäetsinnässä vaan niissäkin noudatettaisiin 1 momentin sääntelyä, jos esitutkintaviranomainen voi muulla tavoin varmistua siitä, etteivät etsittävät tiedot häviä.

Momentin mukaan kiiretilanteissa asia olisi saatettava tuomioistuimen päätettäväksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua laite-etsinnän aloittamisesta 1 ja 2 momentissa säädetyn mukaisesti. Lisäksi jos kyseessä olisi 1 §:n 3 momentissa tarkoitettu tieto, noudatetaan soveltuvin osin, mitä erityisestä kotietsinnästä säädetään 15 §:n 1 ja 2 momentissa ja 17 §:ssä.

Pykälän uuden 5 momentin mukaan jos pidättämiseen oikeutettu virkamies on päättänyt laite-etsinnästä 3 momentissa tarkoitettulla tavalla, tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa. Vaatimus olisi tehtävä 30 päivän kuluessa laite-etsinnän toimittamisesta tai siitä myöhemmästä ajankohdasta, jolloin vaatimuksen esittäjä on saanut tiedon laite-etsinnän toimittamisesta.

Momentin ensimmäinen virke tarkoittaa niitä tilanteita, kun pidättämiseen oikeutettu virkamies on päättänyt laite-etsinnästä, kun on ollut syytä olettaa, että laite ei sisällä 3 momentissa tarkoitettuja tietoja, 21 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tilanteessa tai tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta luopumisesta on saatu vapaaehtoinen suostumus. Momentin toinen virke taas koskee määräaikaa vaatimuksen tekemiselle. On kuitenkin huomioitava, että mikäli laite-etsintä olisi 3 momentin mukaisesti keskeytetty ja saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi

pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimesta, kyse olisi 1 momentin mukaisesta tuomioistuimen päätöksestä eikä esimerkiksi 5 momentti soveltuisi.

Lisäksi uuden 6 momentin mukaan tuomioistuimen 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi kuitenkin ilman määräaikaa kannella päätöksestä. Kantelu olisi käsiteltävä kiireellisenä. Momentissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kantelu-oikeus koskisi myös 3 momentissa tarkoitettuja tilanteita, joissa laite-etsinnässä kuitenkin havaitaan, että laite sisältää 3 momentissa tarkoitettuja tietoja, ja pidättämiseen oikeutettu virkamies keskeyttää laite-etsinnän ja saattaa asian heti tuomioistuimen käsiteltäväksi 1 ja 2 momentissa säädetyn mukaisesti.

Tuomioistuimen 4 ja 5 momentissa tarkoitettu päätöksestä saisi valittaa erikseen. Valitus ei estäisi laite-etsinnän toimittamista. Lisäksi momentin mukaan 3 ja 4 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen nojalla toimitetussa laite-etsinnässä kertynyt aineisto olisi viipymättä hävitettävä, jos tuomioistuin katsoo, että laite-etsinnän toimittamiselle ei ole ollut edellytyksiä. Hävittämistä voitaisiin kuitenkin lykätä, kunnes tuomioistuimen ratkaisu on tullut lainvoimaiseksi.

Momentin mukaisen hävittämisvelvollisuuden osalta tuomioistuin tekisi tietojen hävittämispäätöksen, mutta mikäli pidättämiseen oikeutettu virkamies valittaisi tuomioistuimen päätöksestä, hävittämistä voidaan lykätä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen harkinnalla siihen saakka, kun tuomioistuimen ratkaisu on tullut lainvoimaiseksi.

29 a §. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

6 Lakia alemman asteinen sääntely

Pakkokeinolain 3 luvun 1 §:ssä säädetään vangitsemisesta päättävästä viranomaisesta. Pykälän 1 momentin mukaan käräjäoikeuksien päivystyksestä kiireellisissä tapauksissa säädetään oikeusministeriön asetuksella. Oikeusministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä käräjäoikeuksien päivystyksestä kiireellisissä tapauksissa.

Oikeusministeriön asetuksessa vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisten asioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa (953/2013, jäljempänä *oikeusministeriön päivystysasetus*) säädetään käräjäoikeuksista, jotka kiireellisissä tapauksissa saavat päättää muun ohella pidätetyn vangitsemisesta sekä salaisista pakko- ja tiedonhankintakeinoista pakkokeinolain 3 luvun 1 §:n 1 momentin ja 10 luvun 43 §:n 1 momentin mukaisissa asioissa.

Oikeusministeriön päivystysasetuksen 2 §:ssä säädetään käräjäoikeuksien päivystyksestä. Päivystyksellä tarkoitetaan pykälän 1 momentin mukaan käräjäoikeuden valmiutta päivystysalueellaan vapunpäivänä, juhannusaattona, itsenäisyyspäivänä, jouluaattona sekä lauantaina, sunnuntaina ja muuksi päiväksi sattuvana kirkollisena juhlapäivänä 1) vastaanottaa pidätettyä koskevia vangitsemisvaatimuksia sekä käsitellä vangitsemisasiota, 2) vastaanottaa vaatimuksia ja esityksiä salaisia pakkokeinoja ja salaisia tiedonhankintakeinoja koskevissa lupa-asioissa ja ratkaisuihin sekä käsitellä näitä asioita, 3) vastaanottaa ilmoituksia ulkomaalaisen säilönnästä, poikkeuksellisesta sijoittamisesta ja lapsen asumisvelvollisuudesta sekä käsitellä näitä asioita, 4) vastaanottaa ilmoituksia niskoittelun vuoksi vangittavaksi määrätyn velallisen asioissa sekä käsitellä näitä asioita. Pykälän 2 momentin mukaan päivystys 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuissa asioissa ulottuu muuhunkin kuin 1 momentissa mainittuun käräjäoikeuksien kanslioiden aukioloajan ulkopuoliseen aikaan.

Oikeusministeriön päivystysasetuksessa pakkokeinolakiin liittyvä päivystystoiminta on rajattu nykyisellään vangitsemista sekä salaisia pakko- ja tiedonhankintakeinoja koskeviin asioihin. Asetuksessa ei siten säädetä sellaisesta käräjäoikeuksien päivystystoiminnasta, joka ulottuisi edellä kuvattua laajemmin eri pakkokeinoihin taikka nimenomaisesti pakkokeinolain 8 luvussa tarkoitettuun laite-etsintään.

Esityksessä ehdotetaan, että tuomioistuin päättäisi laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Laite-etsintää koskeva vaatimus olisi otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä ja asia olisi ratkaistava kiireellisesti. Esityksen mukaan lähtökohtana olisi vaatimuksen ratkaiseminen kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi, mutta vaatimus voitaisiin käsitellä sen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa, jos tuomioistuin harkitsee sen tarpeelliseksi. Laite-etsinnän tutkinnallisen merkityksen ja esitutinnan tarpeiden vuoksi laite-etsinnän toimittamista koskevia vaatimuksia tulisi mahdollisesti käsitellä ja ratkaista myös päivystysluontoisesti virka-ajan ulkopuolella.

Esityksessä ehdotetaan, että oikeusministeriön päivystysasetuksen 1 §:n 1 kohtaa muutettaisiin siten, että asetuksen soveltamisala ulotettaisiin kattamaan myös laite-etsinnän toimittamista koskevan vaatimuksen käsittelemisen pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n mukaisissa asioissa. Lisäksi ehdotetaan, että asetuksen 2 §:n 1 momentin 2 kohtaa päivystyksestä muutettaisiin vastaavin osin.

Lisäksi on huomioitava, että oikeusministeriön päivystysasetuksen 1 §:n 1 kohdassa viitataan poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lakiin (1251/1995), joka on kumottu lailla sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa (255/2014). Näin ollen asetuksen 1 §:n 1 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitattaisiin voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 89 §:ään.

On myös huomioitava, että Tasavallan presidentti on 14.3.2025 vahvistanut lain sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa (89/2025, HE 82/2023 vp), jolla kumotaan voimassa oleva laki 255/2014. Uusi laki tulee voimaan 1.12.2025. Kokonaisuuteen liittyvien aikaisempien ja tulevien muutosten johdosta tarkoituksenmukaiseksi on katsottu päivystysasetuksen muutoksen laajempi tarkastelu näiltä osin erikseen tehtäväksi.

7 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan viimeistään syksyn 2025 aikana. Lakia alettaisiin soveltaa sen tultua voimaan. Lakimuutosta ei sovelleta taannehtivasti eli muutos soveltuisi vain niihin laite-etsintöihin, jotka suoritetaan lakimuutoksen voimaantulon jälkeen.

Esityksessä kuitenkin ehdotetaan siirtymäsäännöstä pakkokeinolain 8 luvun 29 a §:n kumoamisen johdosta. Ehdotetun lain voimaantulon ja soveltamisen alkamisen jälkeen vireillä saattaa olla sellaisia 29 a §:n mukaisia asioita, joiden osalta on joko saatettu laite-etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi tai joiden osalta olisi vielä mahdollista saattaa toimitettu laite-etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi 29 a §:n mukaisesti ottaen huomioon 18 §:n 1 momentissa säädetty määräaika. Esimerkiksi 29 a §:n 2 momentin mukaan sen 1 momentissa tarkoitettun vaatimuksen käsittelyyn sovelletaan, mitä kotietsintää ja paikanetsintää koskevan vaatimuksen käsittelystä säädetään 18 §:ssä. Kyseisen 18 §:n 1 momentin mukaan sen vaatimuksesta, jonka luona kotietsintä on toimitettu, tuomioistuimen on todettava, ovatko kotietsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa taikka onko kotietsinnässä menetelty 5 tai 6 §:n edellyttämällä tavalla. Vaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa kotietsinnän toimittamisesta tai siitä

myöhemmästä ajankohdasta, jolloin vaatimuksen esittäjä on saanut tiedon etsinnän toimittamisesta.

Koska 18 §:n 1 momentin mukaan vaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa kotietsinnän toimittamisesta tai siitä myöhemmästä ajankohdasta, jolloin vaatimuksen esittäjä on saanut tiedon etsinnän toimittamisesta, esityksessä ehdotetun muutoksen voimaantulon ja soveltamisen alkamisen jälkeen saattaa vielä olla meneillään sellaisia asioita, joiden osalta 18 §:n 1 momentin mukainen 30 päivän määräaika olisi kesken. Tällaisten tapausten osalta on perusteltua, että mahdollista olisi vielä saattaa laite-etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi 29 a §:n mukaisesti.

8 Suhde talousarvioesitykseen

Esityksellä ei ole arvioitu olevan talousarviovaikutuksia. Talouspoliittinen ministerivaliokunta linjasi helmikuussa 2024, että uusien EU:sta ja kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Linjaus tarkoittaa tehtävien hoitamista nykyisten määrärahojen puitteissa. Linjaus on toistettu huhtikuussa 2024 hallituksen kehysriihen yhteydessä. Esityksen mukaan ehdotetusta sääntelystä johtuvat uudet tehtävät hoidettaisiin tämän linjauksen mukaisesti nykyisten määrärahojen puitteissa (ks. myös jakso 1.3.2). Virastojen tulee seurata täytäntöönpanon kustannuksia ja toteumia ja jos täytäntöönpanonvaikutukset ovat merkittävästi arvioitua suurempia voidaan tilannetta tarkastella myöhemmissä talousarvioissa.

9 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

9.1 Johdanto

Esityksessä ehdotettu sääntely on merkityksellistä perustuslain 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan, 21 §:ssä säädetyn oikeusturvan ja 22 §:ssä säädetyn perusoikeuksien turvaamisen kannalta sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artiklan mukaisen yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamisen ja 8 artiklan mukaisen henkilötietojen suojan kannalta.

Esityksessä ehdotetun seurauksena tuomioistuin arvioisi laite-etsinnän edellytysten täyttymistä suhteessa perusoikeuksien toteutumiseen etukäteisesti. Tämän lisäksi laitteen haltijalla tai muulla laitteeseen oikeutetulla henkilöllä olisi mahdollisuus saattaa laite-etsintä tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos kyse ei ole ollut tuomioistuimen päätökseen perustuvasta laite-etsinnästä. Lisäksi erikseen määritellyistä tuomioistuimen päätöksistä saisi valittaa. Käytettävissä olisi myös tuomioistuimen jälkikäteisvalvonta kiiretilanteissa.

Tuomioistuimen etu- ja jälkikäteisvalvonnalla varmistettaisiin oikeudenmukainen tasapaino yhtäältä rikollisuuden torjunnan yhteydessä suoritettavan tutkinnan tarpeisiin liittyvien oikeutettujen intressien ja toisaalta henkilöiden, joiden tietoihin pääsy koskee, yksityiselämän kunnioittamista ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien välillä. Pakkokeinolakiin ehdotetun muutoksen voidaan siten katsoa vahvistavan yksityiselämän kunnioittamista ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien toteutumista, kun päätöksen laite-etsinnästä pääsääntöisesti tekisi tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta.

9.2 Tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeaminen

Esityksessä ehdotetusti tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta voitaisiin poiketa tietyissä erikseen määritellyissä tilanteissa. Tuomioistuimen etukäteisvalvontaa koskeva vaatimus on

LE-tuomiossa kytketty matkapuhelimen sisällön tutkimiseen ja etsinnällä saatujen tietojen sellaiseen käsittelyyn, jossa perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin kohdistuvaa puuttumista voidaan pitää vakavana tai jopa erityisen vakavana.

Epäilystä rikoksesta ja tutkinnan tarpeista riippuen laite-etsintä voidaan kohdistaa muun ohella myös sellaisiin laitteisiin, jotka eivät sisällä lainkaan suojattavia henkilötietoja tai ainakaan arkaluonteisina pidettäviä henkilötietoja tai muutoinkaan tietoja henkilön yksityiselämästä eli sellaisia tietoja, joiden osalta edellytettäisiin tuomioistuimen etukäteisvalvontaa. Tällaisten laitteiden osalta laite-etsinnän ei voida katsoa johtavan sellaiseen vakavaan tai erityisen vakavaan perusoikeuksiin puuttumiseen, joka edellyttäisi tuomioistuimen etukäteisvalvontaa. Lisäksi poikkeaminen olisi mahdollista pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa tai perustuen vapaaehtoiseen suostumukseen (ks. jäljempänä tarkemmin suostumuksen osalta).

Esityksessä ehdotettavat poikkeukset tuomioistuimen etukäteisvalvontaan on rajattu perusoikeuskirjan 52(1) artiklan reunaehtojen edellyttämällä tavalla välttämättömään ja tällaisissa tilanteissa käsittelyn ei katsota johtavan Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomiossa tarkoitettuun perusoikeuksiin kohdistuvaan vakavaan tai erityisen vakavaan puuttumiseen. Kuitenkin jos laite-etsinnässä havaitaan, että laite sisältää ehdotetussa 29 §:n 3 momentissa tarkoitettuja tietoja, tulee laite-etsintä keskeyttää ja saattaa heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua, tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ehdotetussa poikkeustilanteessa olisi kyse lähtökohtaisesti sellaisista laitteista, jotka eivät sisältäisi 3 momentissa tarkoitettuja tietoja (jaksossa 1.1 selostetaan tarkemmin poikkeusäännöksen tarpeellisuutta). Momentissa ehdotettu velvollisuus keskeyttää etsintä ja saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi myös toimisi suojakeinona, joka varmistaisi poikkeustilanteen kohdistumisen vain sellaisiin laitteisiin, joita 3 momentissa tarkoitetaan.

Poikkeusmahdollisuus ei esimerkiksi koske matkapuhelimia ja tabletteja, jotka oletettavasti pääsääntöisesti voivat sisältää laaja-alaisestikin tietoja laitteen haltijasta tai muusta siihen oikeutetusta henkilöstä, vaan se koskee lähtökohtaisesti tiettyyn kohdennettuun toimintaan suunnattuja tai tarkoitettuja laitteita, kuten työmaakoneet (ks. myös säännöskohtaiset perustelut jaksossa 5).

Lisäksi pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n 2 momenttiin liittyvät poikkeustilanteet olisivat säädöstekstiasialla rajattu tietoihin, jotka ovat välttämättömiä laitteeseen oikeutetun henkilön selvittämiseksi (ks. jaksossa 4.1.4 esitetty esimerkki). Kaikkien poikkeustilanteiden osalta olisi myös mahdollisuus saattaa asia jälkikäteisesti tuomioistuimen tutkittavaksi. Kiiretilanteiden osalta kyse olisi tuomioistuimen jälkikäteisvalvonnasta ja tuomioistuimen päätöksestä olisi valitusoikeus.

Esityksessä ehdotettuja poikkeuksia pääsääntönä olevasta tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta pidetään oikeasuhteisina ja hyväksyttävänä perustuslain mukaisten perusoikeuksien turvaamisen kannalta. Lisäksi esityksessä ehdotettavien poikkeusten arvioidaan olevan perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattujen perusoikeuksien näkökulmasta hyväksyttäviä.

9.3 Suostumus tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeamiseksi

Muiden pakkokeinojen kuin pidättämisen ja vangitsemisen osalta suostumusta voidaan pitää tietystä määrin perusteltuna oikeuttamisperusteena. Tämä koskee erityisesti tapauksia, joissa toimenpide tehdään lähinnä asianomaisen omassa intressissä, esimerkiksi syyttömyyttä tukevan näytön esittämiseksi. Lähtökohtana on kuitenkin se, että oikeudellisesti merkityksellisen suostumuksen tulisi olla vapaaehtoinen ja annettu sellaisissa olosuhteissa, joissa suostuja on

selvillä siitä, ettei hänellä ole laillista velvollisuutta alistua toimenpiteeseen. Suostumuksen antaminen ei myöskään saisi perustua oletukseen painostuksesta, kehotuksesta tai käskystä.

Laite-etsinnän toimittamisen ja nyt käsiteltävänä olevan esityksen ehdotuksen mukaisessa tilanteessa kyse ei kuitenkaan olisi suostumuksen antamisesta niinkään pelkästään laite-etsinnän toimittamiseksi, vaan henkilön suostumus pikemmin tarkoittaisi oikeudesta luopumista suhteessa tuomioistuimen etukäteisvalvontaan. Luonnollisesti suostumus kattaisi myös laite-etsinnän toimittamisen, vaikkakin laite-etsintä olisi mahdollista toimittaa myös henkilön tahdosta riippumatta, mikäli edellytykset laite-etsinnän toimittamiselle täyttyisivät ja tuomioistuin antaisi luvan laite-etsinnän toimittamiseksi. Oikeus tähän olisi myös asianomaisen intressien mukaista sikäli, kun kyse olisi esimerkiksi syyttömyyttä tukevan näytön esittämisestä tai esimerkiksi halusta tai toiveesta jouduttaa laite-etsinnän toimittamista laitteen palauttamiseksi sen haltijalle tai muulle siihen oikeutetulle. Perustelluksi ei arvioida rajoittaa laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön oikeutta ja mahdollisuuksia edistää asian selvittämistä, esimerkiksi syyttömyyttä tukevan näytön löytämiseksi. Edelleen laite-etsintä voi kohdistua myös muihin kuin rikoksesta epäiltyyn, esimerkiksi asianomistajaan tai todistajaan, jolloin laitteen omistajalla voi myös olla nimenomainen toive, että laite tutkitaan ja jäljennetään. Lisäksi kohdehenkilöillä ei itsellään välttämättä ole kykyä tuottaa tietoa ulos laitteelta ja sen luotettavuus näyttönä on helpommin kiistettävissä kuin forensisesti poliisin toimesta tuotettu tieto, joka on varmennettua.

Esityksen mukaan henkilön suostumuksen – pelkästään pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä tehtävään laite-etsintään – tulisi olla vapaaehtoinen ja annettu sellaisissa olosuhteissa, joissa suostuja on selvillä siitä, ettei hänellä ole laillista velvollisuutta luopua oikeudestaan tuomioistuimen etukäteisvalvontaan. Esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa on selvennetty muun ohella suostumuksen antamiseen liittyviä olosuhteita ja reunaehtoja. Tämän lisäksi henkilöllä olisi esityksen mukaan oikeus saattaa myös jälkikäteisesti laite-etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi. Näin ollen esityksen ehdotuksen mukaisesti olisi myös turvattu sellaiset tilanteet, joissa nousisi esiin epäily esimerkiksi henkilön suostumuksen vapaaehtoisuuteen liittyen tai muutoin suostumuksen antamiseen liittyvien olosuhteiden osalta, ottaen huomioon myös näiltä osin mahdolliset tilanteet liittyen suostumuksen peruuttamiseen. Viimeksi mainitun osalta tilanne olisi kuitenkin siinä mielessä erilainen, sillä suostumuksen nojalla laite-etsintä olisi jo toimitettu ja kysymys olisi kuitenkin suostumuksesta siihen, että on luovuttu tuomioistuimen ennakkovalvonnasta. Näin ollen suostumuksen peruuttamistilanteet eivät sinänsä sovellu nyt käsillä oleviin tilanteisiin ongelmitta eikä niitä koskien ole katsottu perustelluksi säätää esityksessä tarkemmin.

Ottaen huomioon, että suostumuksen antaminen nyt käsillä olevan esityksen kontekstissa merkitsisi enemmän luopumista oikeudesta tuomioistuimen ennakkovalvontaan, on sääntelyä arvioitava erityisesti suostumuksen antaneen henkilön oikeusturvatakeiden kannalta. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt käytännössään huomiota suostumuskonstruktion. Valiokunta on erilaisessa asiayhteydessä korostanut suurta pidättyväisyyttä suostumuksen käyttämisessä perusoikeuksiin puuttumisen oikeutusperusteena (PeVL 30/2010 vp, s. 6).

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneessa käytännössään katsonut, että perusoikeusrajoituksen kohteeksi joutuvan henkilön suostumuksella voi sinänsä olla merkitystä valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa. Tässä suhteessa valiokunta on pitänyt oleellisena sitä, mitä voidaan pitää oikeudellisesti relevanttina suostumuksena tietyssä tilanteessa (PeVL 31/2005 vp, s. 3, PeVL 19/2000 vp, s. 3/II ja PeVL 27/1998 vp, s. 2). Valiokunta on edellyttänyt suostumuksenvaraisesti perusoikeussuojaan puuttuvalta lailta muun muassa tarkkuutta ja täsmällisyyttä, säännöksiä suostumuksen antamisen ja sen peruuttamisen tavasta, suostumuksen aitouden ja vapaaseen tahtoon perustuvuuden varmistamista samoin kuin sääntelyn

välttämättömyyttä (ks. PeVL 35/2018, s. 32, PeVL 7/2014, s. 4, PeVL 7/2010 vp, s. 5, PeVL 37/2005 vp, s. 3 ja PeVL 19/2000 vp, s. 3/II). Lisäksi on varmistuttava siitä, että suostumuksen antaja tietää ja ymmärtää suostumuksen merkityksen (PeVL 31/2005 vp, s. 3/II).

Edellä mainittu perustuslakivaliokunnan käytäntö ei kuitenkaan nimenomaisesti liity suostumuksen antamiseen jonkin tietyn pakkokeinon käyttämiseksi. Valiokunnan käytäntö on liittynyt erilaisiin tilanteisiin, kuten tunnustamisoikeudenkäyntiin, kotirauhan suojassa tehtäviin tarkastuksiin, kotirauhan suojan piiriin kohdistuvaan peitetointi- ja valeostovaltuuksien käyttöön sekä suostumuksesta summaariseen menettelyyn. Merkityksellisenä voidaan pitää puolestaan suostumusperusteista televalvontaa (pakkokeinolain 10 luvun 7 §). Suostumusperusteinen televalvonta on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 8/1994 vp). Valiokunta on suostumusperusteista televalvontaa myöhemmin arvioidessaan korostanut sen merkitystä, että tunnistamistietojen saaminen vaatii asianomistajan suostumusta (PeVL 7/1997 vp, s. 2). Valiokunta ei ole tältä osin esimerkiksi edellyttänyt suostumusta koskevan sääntelyn täydentämistä esimerkiksi suostumuksen peruuttamistilanteisiin liittyen.

Edellä mainitusti nyt käsillä olevassa ehdotuksessa kyse olisi suostumuksesta luopua oikeudesta tuomioistuimen ennakkovalvontaan laite-etsinnän toimittamiseksi. Ehdotuksen mukaisesti jos laite-etsintä on toimitettu vain pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä perustuen laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön suostumukseen, tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa. Kyse olisi siten oikeussuojakeinosta suostumuksen antaneelle henkilölle esimerkiksi siltä osin, onko suostumus ollut aito ja vapaaseen tahtoon perustuva. Tältä osin ehdotettu sääntely myös varmistaisi sen, että suostumukseen perustuvat tuomioistuimen ennakkovalvonnan piiristä poikkeavat laite-etsinnät perustuisivat tapauskohtaiseen arviointiin muun ohella suostumuksen vapaaehtoisuuteen ja muihin sen antamiseen liittyvien olosuhteiden osalta.

Perustuslakivaliokunnan aikaisemman suostumusta koskevan lausuntokäytännön kattamat tilanteet eivät ole suoraan verrattavissa suostumuksen antamiseen laite-etsinnän toimittamiseksi tuomioistuimen ennakkovalvontaa suorittamatta. Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin muun muassa tunnustamisoikeudenkäyntiin sekä sakkomenettelyyn liittyen katsonut, että suostumuksen aitouteen ja vapaaehtoisuuteen sekä nimenomaisuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota, kun kysymys on oikeusturvasta rangaistusta määrättäessä ja rikosoikeudenkäynnistä luopumisesta (PeVL 7/2014 vp, s. 4–5, PeVL 7/2010 vp, s. 5). Nyt ehdotettu käsillä oleva tilanne eroaa kuitenkin merkittävästi edellä mainituista, sillä suostumuksen antaja ei luovu oikeudestaan saada rikosasiansa käsitellyksi tavallisessa rikosasioiden käsittelyjärjestyksessä, vaan rikosasian selvittämiseen liittyvän yksittäisen pakkokeinon ennakkovalvonnasta tuomioistuimessa. Toisaalta nyt ehdotettu tilanne eroaa myös osin suostumusperusteisesta televalvonnasta, sillä laite-etsinnän edellytykset eivät suostumukseen perustuen muutu.

Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on arvioinut oikeuskäytännössään suostumuksen luonnetta. EIT on korostanut, että suostumuksen on oltava vapaaehtoinen ja sen on oltava annettu täydessä tietämyksessä tosiasioista (ks. *Bože v. Latvia*, 40927/05, kohta 69). Vapaaehtoisuuden osin merkitystä on annettu sille, että henkilöä ei ole pakotettu suostumuksen antamiseen taikka hänen ei ole annettu ymmärtää, ettei tällä ole muuta vaihtoehtoa kuin antaa suostumus tai että suostumuksen kohteena oleva toimenpide tapahtuisi suostumuksen antamatta jättämisestä huolimatta (ks. *Posevini v. Bulgaria*, no. 63638/14, kohta 75, *Kučera v. Slovakia* 48666/99, kohta 119, *Rachwalski ja Ferenc v. Puola* 47709/99, kohta 72 ja *Saint-Paul Luxembourg S.A. v. Luxemburg*, nro 26419/10, kohta 38). Pakottamiseksi EIT on arvioinut

myös tilanteet, joissa henkilöltä puuttuu menettelytakeet, jotka suojaisivat tämän kykyä ilmaista todellinen tahtonsa (Belousov v. Ukraina, no. 4494/07, kohta 106).

Esityksen ehdotuksen säännöskohtaisissa perusteluissa on selostettu tarkemmin suostumuksen antamiseen liittyvää menettelyä ja tapauskohtaista harkintaa sekä olosuhteiden huomioon ottamista (ks. tarkemmin jakso 5). Esimerkiksi henkilön suostumus tulisi olla vapaaehtoinen ja annettu olosuhteissa, joissa suostuja on selvillä siitä, ettei hänellä ole laillista velvollisuutta suostua tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta luopumiseen. Suostumuksen antamista koskevien vallitsevien olosuhteiden osalta olisi otettava huomioon suostujan henkilökohtaiset ominaisuudet ja esimerkiksi mahdollinen päihtymistila. Suostujan tulisi olla myös vähintään 18 vuotta täyttänyt. Suostumuksen antaminen ei saisi missään tapauksessa perustua painostamiseen tai muuhun sellaiseen, joka ilmentäisi suostujan kannalta velvollisuutta antaa asiassa suostumus. Todellisen tahdon ilmaistamisen varmistaminen on turvattu mahdollisuudella saattaa asia jälkikäteksi tuomioistuimen tutkittavaksi.

Esityksessä tuodaan esiin suostumukseen perustuvan sääntelyn tarpeellisuus ja perusteet sekä kuvataan kattavasti suostumuksen antamiseen liittyviä seikkoja, sen vapaaehtoisuuteen perustumisen varmistamista sekä mahdollisuutta saattaa laite-etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi vielä suostumuksen antamisen jälkeen. Suostumuskonstruktioon perustuva laite-etsinnän toimittaminen arvioidaan asianmukaiseksi ja tarpeelliseksi erityisesti asiaosaisten kannalta. Edellä mainitusti perustelluksi ei arvioida rajoittaa laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön oikeutta ja mahdollisuuksia edistää asian selvittämistä ja siihen liittyvän viranomaismenettelyn jouduttamista (ks. myös jaksossa 4.1.4 esitetty esimerkki). Menettelyllä voi myös mahdollisesti olla vähäistä vaikutusta viranomaisresurssien kannalta erityisesti tuomioistuinten kannalta, vaikkakaan mahdollista ei ole etukäteen arvioida, kuinka monesta tapauksesta vuosittain voisi olla kyse.

Suostumukseen liittyviltä osin esityksessä ehdotettavien muutosten arvioidaan olevan perustuslakivaliokunnan käytännön näkökulmasta hyväksyttäviä. Suotavana kuitenkin pidetään, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

9.4 Oikeusturva

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Esityksen ehdotuksen mukaisesti voimassa olevaa lakia muutettaisiin siten, että pääsääntöisesti tuomioistuin päättäisi laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Ehdotuksen mukaan muutoksena nykytilaan olisi tuomioistuimen etu- tai jälkikäteisvalvonta, minkä lisäksi olisi myös oikeus saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi ja oikeus valittaa tuomioistuimen päätöksestä tilanteissa, joissa laite-etsintä on toimitettu vain pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen nojalla.

Esityksen ehdotuksen mukaan pääsääntönä olisi, että asian käsitteleminen tuomioistuimessa olisi julkista. Julkisuudesta olisi kuitenkin mahdollista poiketa oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain mukaisesti.

Esityksessä kumottavaksi ehdotetussa pakkokeinolain 8 luvun 29 a §:ssä säädetään laite-etsinnän saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi. Kyseinen oikeus on kuitenkin rajoitettu laite-etsintöihin, jotka on tehty kotietsinnän tai 8 luvun 18 §:n 4 momentin mukaisen paikanetsinnän yhteydessä taikka on syytä olettaa, että etsinnän kohteeksi on joutunut 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa.

Esityksen ehdotuksen mukaisesti muutoksena nykytilaan olisi pääsääntöinen tuomioistuimen etukäteisvalvonta ilman rajoituksia edellä mainittuihin tilanteisiin, minkä lisäksi olisi oikeus saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi ja oikeus valittaa tuomioistuimen päätöksestä tilanteissa, joissa laite-etsintä on toimitettu vain pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen nojalla. Ehdotetussa sääntelyssä olisi myös huomioitu erikseen 8 luvun 1 §:n 3 momentissa mainitut tiedot, joiden osalta noudatettaisiin erityistä kotietsintää koskevaa sääntelyä.

Ehdotettu muutos on nykytilaan verrattuna merkittävä nimenomaan laite-etsinnän kohdehenkilön suojan parantamisen kannalta. Tuomioistuimen etu- ja jälkikäteiskontrollin myötä laite-etsinnöistä päättäisi riippumaton tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen itsenäisen päätösvallan sijaan. Kaikkiaan esityksessä ehdotetut muutokset parantavat perusoikeuksien suojan turvaamista nykytilaan verrattuna. Täten esityksessä ehdotettavien muutosten arvioidaan olevan perustuslain 21 §:ssä taatun oikeusturvavaatimuksen näkökulmasta hyväksyttäviä.

9.5 Rajoitettu kantelu- ja muutoksenhakuoikeus

Perustuslain 21 §:ssä on turvattu muutoksenhakuoikeus, mutta perustuslain kannalta hyväksyttävistä muutoksenhakuoikeuden rajoituksista on mahdollista säätää lakiin otettavilla yksilöidyillä muutoksenhakukielloilla (PeVL 21/2011 vp, s. 2 ja PeVL 20/2005 vp, s. 8). Muutoksenhakuoikeus ei ole ehdoton oikeus (PeVL 33/2014 vp). Perustuslain 21 §:n säännökset eivät estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia niissä turvattuihin oikeuksiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta kulloinkin kyseessä olevan oikeusturvatakeen asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäistapauksessa vaarana yksilön oikeusturvaa (ks. esim. PeVL 68/2014 vp, s. 3/I).

Koska esityksen ehdotuksen mukaisesti nykytilasta poiketen säädettäisiin tuomioistuimen pääsääntöisestä etukäteisvalvonnasta laite-etsinnän toimittamisen suhteen, tarpeelliseksi ei arvioida erillisen muutoksenhakuoikeuden säätämistä lukuun ottamatta niitä tilanteita, joissa laite-etsinnän toimittaminen ei ole perustunut tuomioistuimen ennakkolupaun. Esityksessä ehdotetusti laitteen haltija tai muu siihen oikeutettu voi saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos laite-etsinnän toimittaminen on perustunut ainoastaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätökseen. Näissä tilanteissa tuomioistuimen päätöksestä (kattaen myös kiiretilanteita koskevat päätökset) saa valittaa. Kohdehenkilön tiedottamisesta vastaa laite-etsinnästä vastuussa oleva virkamies.

Esityksen muutosehdotuksen itsessään arvioidaan parantavan merkittävästi perusoikeuksien suojan turvaamista nykytilaan verrattuna, minkä vuoksi erillistä rajoittumatonta muutoksenhakuoikeutta ehdotetun tuomioistuimen etukäteisvalvonnan lisäksi ei arvioida perustelluksi.

Erillinen muutoksenhakuoikeus tuomioistuimen etukäteisesti antamaan lupaan ei sinänsä muuttaisi tilannetta laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun oikeussuojan kannalta sikäli, kun kyse on pakkokeinon lainmukaisuuden etukäteisarvioinnista. Etukäteisluvassa on kyse siitä, että tuomioistuin arvioi tapauskohtaisesti pakkokeinon lainmukaisuuden eli laite-etsinnän osalta,

täyttyvätkö asiassa pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n mukaiset edellytykset ja onko laite-etsinnän toimittaminen kyseisessä yksittäistapauksessa lain 1 luvun 2 §:n suhteellisuusperiaatteen mukaista. Lisäksi on huomioitava, että jos laite-etsinnässä jotakin takavarikoidaan tai jos etsinnässä jäljennetään asiakirja, toimenpiteen kohteena oleva henkilö voi pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n mukaisesti saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi sen selvittämiseksi, ovatko takavarikon edellytykset olemassa. Viimeksi mainitun osalta on huomioitava laite-etsinnän tarkoitus eli 8 luvun 21 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisesti laite-etsintä saadaan toimittaa, jos etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä 7 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja. Perustelluksi ei siten arvioida sinänsä päällekkäisiä oikeussuojakeinoja. Muutoksenhakukielto tuomioistuimen etukäteisluvan suhteen ei siten muuta tuomioistuimen etukäteisvalvonnan (oikeusturvatakeen) asemaa pääsääntönä eikä yksittäistapauksessa vaaranna yksilön oikeusturvaa (PeVL 68/2014 vp, s. 3/I). Oikeusturvan toteutumisen kannalta laite-etsintää tulee arvioida kokonaisuutena ottaen huomioon edellä mainittu keinon pääsääntöinen tarkoitus, eikä pelkästään yksittäisen siihen liittyvän vaiheen perusteella.

Mikäli kyse olisi sellaisista tilanteista, joissa laite-etsinnän alaista materiaalia ei käytetä todisteena, asia ei laite-etsinnän jälkeen ylipäätään päädy tuomioistuimen käsiteltäväksi, tai laite-etsintä on kohdistunut sellaisen haltijan laitteeseen, joka ei ole myöhemmässä oikeudenkäynnissä itse asianosainen, viranomaisten toiminnan lainmukaisuuden osalta on lisäksi kantelumahdollisuus valtioneuvoston oikeuskanslerille tai eduskunnan oikeusasiamiehelle. Perustuslain 118 §:n mukaan virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Jos pakkokeinon kohteeksi joutunut katsoo, että virkamies on pakkokeinosta päättäessään tai sitä toimeenpannessaan menetellyt lainvastaisesti, perustuslain mukaisesti hänellä on valta ajaa tätä vastaan syytetty virkarikoksesta ja virheellisen viranomaismenettelyn osalta on mahdollista ajaa myös vahingonkorvauskannetta virkamiestä vastaan (118 §:n 3 momentti).

Lisäksi esitutkintaa suorittavan virkamiehen tai syyttäjän päättämästä pakkokeinoratkaisusta on mahdollista kannella (hallintokantelu) tämän esihenkilölle. Hallintokantelu on luonteeltaan valvontakeino. Joka tapauksessa edellä mainittujenkin tilanteiden osalta on otettava huomioon pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n soveltuminen takavarikko- tai jäljentämistilanteissa, ja luonnollisesti käytettävissä olevat oikeussuojakeinot, mikäli laite-etsintä on perustunut pelkästään pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätökseen.

Esityksessä ehdotetun rajoitetun muutoksenhakuoikeuden ei katsota olevan perustuslain kannalta ongelmallinen ja ehdotus on perustuslakivaliokunnan asiaan liittyvän vakiintuneen käytännön mukainen.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan pakkokeinolain 8 luvun 29 a §:n kumoamista. Edellä mainituin perustein perustelluksi ei ole katsottu erillistä muutoksenhakuoikeutta tuomioistuimen etukäteisvalvonnan lisäksi.

9.6 Laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön kuulemisesta poikkeaminen tuomioistuinkäsittelyssä

Perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeusturvan mukaan muun ohella oikeus tulla kuulluksi turvataan lailla. Esityksessä ehdotetun lainmuutoksen taustalla olevassa Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomiossa ei nimenomaisesti edellytetä eikä oteta kantaa siihen, tulisiko laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua henkilöä kuulla laite-etsinnän toimittamisen suhteen, etenäkään siltä osin, voitaisiinko laite-etsinnän toimittamista koskeva vaatimus ratkaista tuomioistuimessa ilman laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön kuulemistä.

Perustuslaissa turvattu oikeus tulla kuulluksi on varsin vahva oikeusperiaate. Kuulemisperiaate perustuu yleisesti asianosaisten tasapuolisuuteen eli kontradiktoriseen periaatteeseen ja sen merkitys ilmentyy erityisesti oikeudenkäyntivaiheessa. Kuulemisperiaatteen velvoittavuus on siten vahvimmillaan rikosasian tuomioistuinkäsittelyssä, joskin sillä voi olla merkitystä myös esitutkinnan aikana eräissä tilanteissa. Tärkeää siten on, että henkilöllä on mahdollisuus tulla kuulluksi eli esittää kantansa pakkokeinon käyttämisen suhteen, mutta kannan huomioon ottamisen osalta riittäväksi rikostutkinnan alkuvaiheeseen suhteutettuna – ottaen huomioon rikostutkinnalliset intressit – on katsottava, että kanta voidaan ottaa huomioon viimeistään asian mahdollisessa oikeudenkäynnissä (ks. esim. EIT Vera Fernández-Huidobro v. Espanja, 2010, kohdat 108–114).

Esityksen mukaan laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua henkilöä ei kuultaisi laite-etsintävaatimuksen tuomioistuinkäsittelyssä. Tältä osin sääntely vastaisi erityistä kotietsintää koskevaa tuomioistuinkäsittelyä (pakkokeinolain 8 luvun 17 §:n 2 momentti), jossa asia ratkaistaan kuulematta henkilöä, jonka luona erityinen kotietsintä toimitetaan. Lisäksi vastaavasti erityistä kotietsintää koskevaan tuomioistuimen päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla ja vain pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä on päätöksen osalta kantelu-oikeus (17 §:n 3 momentti).

Vaikka laite-etsinnässä ja erityisessä kotietsinnässä ei ole kyse täysin samankaltaisista pakkokeinoista esimerkiksi etsinnän toimittamisen ja kohdehenkilön sitä koskevan etukäteistietoisuuden osalta, yhtäläisyyttä on kuitenkin kohdehenkilön tietämättömyydessä siinä mielessä, että kummankaan pakkokeinon osalta kohdehenkilöllä ei ole etukäteistä tietoa etsinnästä, vaikka konkreettisen etsinnän toimittamisen ajankohdan osalta on eroavaisuutta laite-etsinnässä olevan viiveen suhteen. Laite-etsintä useimmiten toimitetaan esitutkintaviranomaisen tiloissa eli vasta laitteen haltuunottamisen tai takavarikoimisen jälkeen, kun puolestaan erityinen kotietsintä toimitetaan pääsääntöisesti välittömästi etsinnän kohteena olevassa tilassa. Joka tapauksessa kumpapaakaan etsintää ei tehdä kohdehenkilöltä salassa eikä laite-etsintävaatimuksen tuomioistuinkäsittelyssä olisi myöskään kyse laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun henkilön tietoisuuden täytymisen arvioimisesta. Myöskään laite-etsinnässä ei olisi, kuten ei ole muissakaan pakkokeinoissa, kyse toimivaltaisen viranomaisen ja laitteen haltijan välisestä keskustelusta, voidaanko laite-etsintä toimittaa, vaan kyse on laissa säädettyjen edellytysten täytyessä tehtävästä pakkokeinosta, jonka lainmukaisuuden arvioisi vielä erikseen tuomioistuin ennen kuin laite-etsintä toimitetaan.

Laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun henkilön oikeusturvan toteutumisen kannalta ei siten pidetä tarpeellisena henkilön kuulemista laite-etsinnän toimittamista koskevan vaatimuksen tuomioistuinkäsittelyssä. Tässäkin kohdin on otettava huomioon se, että jos laite-etsinnässä jotakin takavarikoidaan tai jos etsinnässä jäljennetään asiakirja, toimenpiteen kohteena oleva henkilö voi pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n mukaisesti saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi sen selvittämiseksi, ovatko takavarikon edellytykset olemassa.

Laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön oikeussuoja suhteessa laite-etsinnän toimittamisen edellytysten olemassa olemiseen turvattaisiin jo sillä, että esityksessä ehdotetun mukaisesti jatkossa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen lisäksi laite-etsinnän toimittamista koskevat edellytykset erityisesti suhteellisuusperiaatteen mukaisesti arvioidaan riippumattoman tuomioistuimen toimesta etukäteisesti. Näin myös tuomioistuimen etukäteisvalvonnalla varmistettaisiin oikeudenmukainen tasapaino yhtäältä rikollisuuden torjunnan yhteydessä suoritettavan tutkinnan tarpeisiin liittyvien oikeutettujen intressien ja toisaalta henkilöiden, joiden tietoihin pääsy koskee, yksityiselämän kunnioittamista ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien välillä.

Näin ollen esityksessä katsotaan perustelluksi ja perustuslaissa turvatus oikeusturvan kannalta asianmukaiseksi, että laite-etsintävaatimuksen tuomioistuinkäsittelyssä ei tarvitse kuulla laitteen haltijaa tai muuta siihen oikeutettua henkilöä, vaikka esityksessä ei ehdoteta tuomioistuimen etukäteislupaan perustuvan laite-etsinnän osalta erillistä muutoksenhaku- tai kantelu-oikeutta laitteen haltijalle tai muulle laitteeseen oikeutetulle henkilölle (ks. myös jaksot 9.4 ja 9.5). Lisäksi on huomioitava, että laitteen haltijalla tai muulla laitteeseen oikeutetulla henkilöllä olisi mahdollisuus riitauttaa laite-etsinnällä hankittujen todisteiden lainmukaisuus asian pääkäsittelyssä ottaen huomioon oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17 luvun 25 §:n 3 momentti, joka mahdollistaa EIT:n oikeuskäytännössä asetetun vähimmäisvaatimuksen (ks. esim. Svetina v. Slovenia, 22.5.2018, myös esim. Bykov v. Venäjä 10.3.2009 suuri jaosto). Vaikka kansallisessa oikeuskäytännössä hyödyntämiskieltoihin on suhtauduttu pidättäytyvästi ja lainvastaisesti hankittuja todisteita, joilla on puututtu yksityiselämän ja luottamuksellisen viestin suojaan, ei ole asetettu hyödyntämiskieltoon kokonaisuudessaan arvioidun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen vuoksi (esimerkiksi KKO 2023:14), rikosasian pääkäsittelyssä tapahtuva oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaarantumista koskeva arviointi toimisi lisäsuojakeinona muiden esityksessä esitettyjen suojakeinojen lisäksi.

Esityksen ehdotuksen arvioidaan olevan hyväksyttävä perustuslaissa turvatus oikeusturvan kannalta.

9.7 EU:n oikeuden mukaisuus ja kansallinen liikkumavara

Edellä jaksossa 1.1 selostetusti Euroopan unionin tuomioistuimen LE-tuomion mukaan sen varmistamiseksi, että kussakin tapauksessa noudatetaan suhteellisuusperiaatetta punnitsemalla kaikkia asiassa merkityksellisiä seikkoja, on olennaisen tärkeää edellyttää joko tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittamaa etukäteisvalvontaa. Tuomioistuimen tai elimen on tuomion mukaisesti varmistettava oikeudenmukainen tasapaino rikollisuuden torjunnan yhteydessä suoritettavan tutkinnan tarpeisiin liittyvien intressien sekä toisaalta henkilöiden yksityiselämää ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien välillä. Tuomioistuimen tuomio siten koskee nimenomaisesti sitä, että kansallisessa lainsäädännössä on varmistettu joko tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteisvalvonta laite-etsinnän toimittamiseksi asianmukaisesti perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta.

Esityksen mukaan tuomioistuin päättäisi etukäteisesti laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Esityksen 1.1 jaksossa arvioidaan tarkemmin esityksessä ehdotettavia poikkeustilanteita tuomioistuimen etukäteisluvasta suhteessa LE-tuomioon.

LE-tuomiossa ei käsitellä muita tuomioistuimen ennakkovalvontaa koskevia poikkeusmahdollisuuksia eikä tuomiossa siten myöskään ole käsitelty tässä esityksessä ehdotettavia poikkeustilanteita suhteessa edellytykseen tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta. Esityksen jaksossa 1.1 esiin tuodusti esityksessä ehdotetut poikkeustilanteet arvioidaan perustelluiksi ja oikeasuhteisiksi sekä mahdollisiksi kansallisen liikkumavaran kannalta suhteessa LE-tuomiossa edellytettyn. Vaikka tuomiossa ei nimenomaisesti käsitellä muita poikkeusmahdollisuuksia tuomioistuimen ennakkovalvonnasta, tämän ei arvioida tarkoittavan sitä, etteikö kansallista liikkumavaraa olisi muutoin lainkaan olemassa sikäli, kun tuomiossa asetetut edellytykset muutoin täyttyvät kansallisessa lainsäädännössä. Lisäksi LE-tuomiossa edellytys tuomioistuimen ennakkovalvonnalle on esimerkiksi liitetty nimenomaisesti matkapuhelimessa mahdollisesti olevien muun muassa arkaluonteisten tietojen käsittelyyn, johon liittyy vakavaa tai jopa erityisen vakavaa puuttumista perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin. Tuomion ei arvioida koskevan muunlaisia laitteita edellytyksenä, että tällaiset laitteet eivät sisällä arkaluonteisia tietoja, joiden käsittely voisi johtaa vakavaan tai

erityisen vakavaan puuttumiseen perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin (ks. jaksossa 4.1.4 esitetty esimerkki).

Esityksen valmistelussa ei ole havaittu muita sellaisia Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisuja, jotka sinänsä välttämättä liittyisivät esityksen taustalla olevaan kontekstiin, mahdollisiin reunaehtoihin asiaan liittyvän kansallisen liikkumavaran arvioinnin suhteen tai jotka tarjoavaisivat välttämättä välillisesti varteenotettavia suuntaviivoja arvioinnin perustaksi. LE-tuomion taustana olevassa tapauksessa oli kyse siitä, että matkapuhelimen haltija kieltäytyi poliisin vaatimuksesta etsinnän yhteydessä saada tutkia matkapuhelimen sisältämiä tietoja. Näin ollen LE-tuomion arvioidaan nimenomaisesti liittyvän tuomioistuimen etukäteisvalvontaa koskevan edellytyksen sellaisiin tilanteisiin, joissa kyse on pakkokeinon käyttämisestä kohdehenkilön kieltäytymisestä huolimatta. LE-tuomion ei siten arvioida asettavan esteitä myöskään sille, että kansallisessa lainsäädännössä säädettäisiin mahdollisuudesta poiketa tuomioistuimen ennakkovalvonnasta perustuen kohdehenkilön suostumukseen asiassa. Tuomion ei myöskään arvioida asettavan esteitä sille, että henkilö voisi pätevästi luopua oikeudestaan tuomioistuinkäsittelyyn.

Edellä mainitun tulkinnan tueksi voidaan kuitenkin ottaa huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisu C-205/21 (26.1.2023). Tapauksessa oli kyse esitutkinnassa käytetyistä pakkokeinoista petoksen tutkimiseksi verovelkoihin liittyen. Tapauksessa rikoksesta epäilty ei antanut suostumustaan sormenjälkiensä ja valokuviansa keräämiseen niiden rekisteröintiä varten eikä näytteen ottamiseen DNA-profiilinsa määrittämiseksi. Epäillyn kieltäytyttyä poliisi ei kerännyt näitä tietoja, vaan saattoi asian tuomioistuimen käsiteltäväksi luvan saamiseksi edellä mainittujen tietojen keräämiseksi. Tapauksen lähtökohtana oli siten vastaava tilanne kuin on edellä todettu eli ”LE-tuomion arvioidaan nimenomaisesti liittyvän tuomioistuimen etukäteisvalvontaa koskevan edellytyksen sellaisiin tilanteisiin, joissa kyse on pakkokeinon käyttämisestä kohdehenkilön kieltäytymisestä huolimatta”. Ratkaisussaan C-205/21 tuomioistuin ei pitänyt ongelmallisena Bulgarian lainsäädäntöä, jossa sormenjälkien ottaminen, valokuvaaminen ja DNA-profiilin määrittäminen perustuu rekisteröitävän suostumukseen, ja ilman suostumusta, edellytyksenä on tuomioistuimen etukäteislupa. Tämän arvioidaan puolestaan tukevan edellä todettua ”LE-tuomion ei siten arvioida asettavan esteitä myöskään sille, että kansallisessa lainsäädännössä säädettäisiin mahdollisuudesta poiketa tuomioistuimen ennakkovalvonnasta perustuen kohdehenkilön suostumukseen asiassa”.

Myös muiden esityksessä esitettyjen poikkeustilanteiden osalta arvioidaan, ettei kyse olisi sellaisesta tietojen käsittelystä, johon liittyisi vakavaa tai jopa erityisen vakavaa puuttumista perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin, mikä edellyttäisi LE-tuomion mukaista etukäteisvalvontaa. Täten esityksessä ehdotettavien muutosten arvioidaan olevan unionin tuomioistuimen tuomion mukaisia.

Edellä mainituin perustein lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunnan lausunnon antamista pidetään kuitenkin suotavana ennen kaikkea suostumukseen ja oikeusturvaan liittyviltä osilta.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan pakkokeinolain (806/2011) 8 luvun 21 §:n 3 momentti ja 29 a §, sellaisena kuin
niistä on 29 a § laissa 452/2023, ja
muutetaan 29 § seuraavasti:

8 luku

Etsintä

29 §

Laite-etsinnästä päättäminen

Tuomioistuin päättää laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasian käsittelystä. Vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi ja asia on ratkaistava kiireellisesti. Jos kyseessä on 1 §:n 3 momentissa tarkoitettu tieto, noudatetaan soveltuvin osin, mitä erityisestä kotietsinnästä säädetään 15 §:n 1 ja 2 momentissa ja 17 §:ssä.

Asia voidaan vaatimuksesta ratkaista kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Vaatimus voidaan käsitellä sen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa, jos tuomioistuin harkitsee sen tarpeelliseksi. Käsittely voidaan pitää käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Asia ratkaistaan kuulematta laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä, jos on perusteltu syy olettaa, ettei laite sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja eikä tietoja henkilön yksityiselämästä. Jos laite-etsinnässä havaitaan, että laite sisältää tällaisia tietoja, laite-etsintä tulee keskeyttää ja saattaa heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua, tuomioistuimen käsiteltäväksi 1 ja 2 momentissa säädetyn mukaisesti. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä myös 21 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tilanteessa. Tällöin laite-etsintä tulee rajoittaa tietoihin, jotka ovat välttämättömiä laitteeseen oikeutetun henkilön selvittämiseksi, ja laitteesta saadut tiedot on tämän jälkeen välittömästi hävitettävä. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä myös, jos laitteen haltija tai muu laitteeseen oikeutettu vapaaehtoisesti käsillä oleva tilanne huomioon ottaen suostuu siihen ja edellytykset laite-etsinnän toimittamiselle muutoin täyttyvät.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä myös, jos laite-etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä. Asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös saadaan kirjata etsinnän toimittamisen jälkeen. Asia on saatettava tuomioistuimen päätettäväksi 1 ja 2 momentissa säädetyn mukaisesti heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua laite-etsinnän aloittamisesta. Jos kyseessä on 1 §:n 3 momentissa tarkoitettu tieto, noudatetaan soveltuvin osin, mitä erityisestä kotietsinnästä säädetään 15 §:n 1 ja 2 momentissa ja 17 §:ssä.

Jos pidättämiseen oikeutettu virkamies on päättänyt laite-etsinnästä 3 momentissa tarkoitetulla tavalla, tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa. Vaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa laite-etsinnän toimittamisesta tai siitä myöhemmästä ajankohdasta, jolloin vaatimuksen esittäjä on saanut tiedon laite-etsinnän toimittamisesta.

Tuomioistuimen 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa kuitenkin ilman määräaikaa kannella päätöksestä. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Tuomioistuimen 4 ja 5 momentissa tarkoitetusta päätöksestä saa valittaa erikseen. Laite-etsintä saadaan toimittaa valituksesta huolimatta. Edellä 3 ja 4 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen nojalla toimitetussa laite-etsinnässä kertynyt aineisto on viipymättä hävitettävä, jos tuomioistuin katsoo, että laite-etsinnän toimittamiselle ei ollut edellytyksiä. Hävittämistä voidaan kuitenkin lykätä, kunnes tuomioistuimen ratkaisu on tullut lainvoimaiseksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa tehdyn laite-etsinnän saattamiseen tuomioistuimen tutkittavaksi sovelletaan tämän lain voimaan tullessa olleita säännöksiä.

Helsingissä 18.6.2025

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

Laki

pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan pakkokeinolain (806/2011) 8 luvun 21 §:n 3 momentti ja 29 a §, sellaisena kuin
niistä on 29 a § laissa 452/2023, ja
muutetaan 29 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

21 §

21 §

Laite-etsinnän edellytykset

Laite-etsinnän edellytykset

—————
Päätös paikkaan kohdistuvan etsinnän
toimittamisesta saadaan ulottaa koskemaan
myös etsinnän toimittamispaikassa olevaa
teknistä laitetta tai tietojärjestelmää, jos
kyseessä ei ole paikkaan kohdistuva etsintä
henkilön löytämiseksi.

(kumotaan)

29 §

29 §

Laite-etsinnästä päättäminen

Laite-etsinnästä päättäminen

Laite-etsinnästä päättää pidättämiseen
oikeutettu virkamies ja 15 §:n 3 momentissa
tarkoitettussa kiireellisessä tilanteessa
poliisimies noudattaen soveltuvin osin 16
§:ssä säädettyä. Jos kysymys on 1 §:n 3
momentissa tarkoitetuista tiedoista,
noudatetaan soveltuvin osin erityistä
kotietsintää koskevia 15 §:n 1 ja 2 momenttia
ja 17 §:ää.

*Tuomioistuin päättää laite-etsinnästä
pidättämiseen oikeutetun virkamiehen
vaatimuksesta. Asian tuomioistuinkäsittelyssä
noudatetaan soveltuvin osin, mitä 3 luvun 1,
3, 8 ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasian
käsittelystä. Vaatimus on otettava viipymättä
tuomioistuimessa käsiteltäväksi ja asia on
ratkaistava kiireellisesti. Jos kyseessä on 1
§:n 3 momentissa tarkoitettu tieto,
noudatetaan soveltuvin osin, mitä erityisestä
kotietsinnästä säädetään 15 §:n 1 ja 2
momentissa ja 17 §:ssä.*

*Asia voidaan vaatimuksesta ratkaista
kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos
tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi.
Vaatimus voidaan käsitellä sen tehneen tai
hänen määräämänsä asiaan perehtyneen
virkamiehen läsnä ollessa, jos tuomioistuin*

harkitsee sen tarpeelliseksi. Käsittely voidaan pitää käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Asia ratkaistaan kuulematta laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä, jos on perusteltu syy olettaa, ettei laite sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja eikä tietoja henkilön yksityiselämästä. Jos laite-etsinnässä havaitaan, että laite sisältää tällaisia tietoja, laite-etsintä tulee keskeyttää ja saattaa heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua, tuomioistuimen käsiteltäväksi 1 ja 2 momentissa säädetyn mukaisesti. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä myös 21 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tilanteessa. Tällöin laite-etsintä tulee rajoittaa tietoihin, jotka ovat välttämättömiä laitteeseen oikeutetun henkilön selvittämiseksi ja laitteesta saadut tiedot on tämän jälkeen välittömästi hävitettävä. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä myös, jos laitteen haltija tai muu siihen oikeutettu vapaaehtoisesti käsillä oleva tilanne huomioon ottaen suostuu siihen ja edellytykset laite-etsinnän toimittamiselle muutoin täyttyvät.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä myös, jos laite-etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä. Asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös saadaan kirjata etsinnän toimittamisen jälkeen. Asia on saatettava tuomioistuimen päätettäväksi 1 ja 2 momentissa säädetyn mukaisesti heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua laite-etsinnän aloittamisesta. Jos kyseessä on 1 §:n 3 momentissa tarkoitettu tieto, noudatetaan soveltuvin osin, mitä erityisestä kotietsinnästä säädetään 15 §:n 1 ja 2 momentissa ja 17 §:ssä.

Jos pidättämiseen oikeutettu virkamies on päättänyt laite-etsinnästä 3 momentissa tarkoitetulla tavalla, tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa. Vaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa laite-etsinnän toimittamisesta tai siitä myöhemmästä ajankohdasta, jolloin vaatimuksen esittäjä on saanut tiedon laite-etsinnän toimittamisesta.

Tuomioistuimen 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa kuitenkin ilman määräaikaa kannella päätöksestä. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Tuomioistuimen 4 ja 5 momentissa tarkoitetusta päätöksestä saa valittaa erikseen. Valitus ei estä laite-etsinnän toimittamista. Edellä 3 ja 4 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen nojalla toimitetussa laite-etsinnässä kertynyt aineisto on viipymättä hävitettävä, jos tuomioistuin katsoo, että laite-etsinnän toimittamiselle ei ollut edellytyksiä. Hävittämistä voidaan kuitenkin lykätä, kunnes tuomioistuimen ratkaisu on tullut lainvoimaiseksi.

29 a §

29 a §

*Laite-etsinnän saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi**Laite-etsinnän saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi*

Jos laite-etsintä on toimitettu kotietsinnän tai 18 §:n 4 momentissa tarkoitetun paikanetsinnän yhteydessä taikka on syytä olettaa, että etsinnän kohteeksi on joutunut 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa, tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa tai onko etsinnässä menetelty 22 §:ssä edellytetyllä tavalla ja noudatettu soveltuvin osin 5 ja 6 §:n säännöksiä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun vaatimuksen käsittelyyn sovelletaan, mitä

(kumotaan)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

kotietsintää ja paikanetsintää koskevan vaatimuksen käsittelystä säädetään 18 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Ennen tämän lain voimaantuloa tehdyn laite-etsinnän saattamiseen tuomioistuimen tutkittavaksi sovelletaan tämän lain voimaan tullessa olleita säännöksiä.

Oikeusministeriön asetus

vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisten asioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa annetun oikeusministeriön asetuksen 1 ja 2 §:n muuttamisesta

Oikeusministeriön päätöksen mukaisesti
muutetaan vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisten asioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa annetun oikeusministeriön asetuksen (953/2013) 1 §:n 1 kohtaa, sellaisena kuin se on asetuksessa 184/2018, ja 2 §:n 1 momentin 2 kohtaa, sellaisena kuin se on asetuksessa 80/2017, seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Tässä asetuksessa säädetään käräjäoikeuksista, jotka kiireellisissä tapauksissa:

1) saavat päättää pidätetyn vangitsemisesta, **laite-etsinnästä** sekä salaisista pakko- ja tiedonhankintakeinoista pakkokeinolain (806/2011) 3 luvun 1 §:n 1 momentin, **8 luvun 29 §:n 1 momentin** ja 10 luvun 43 §:n 1 momentin, poliisilain (872/2011) 5 luvun 45 §:n 1 momentin, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvun 44 §:n 1 momentin, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 39 §:n 1 momentin sekä **sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 89 §:n mukaisissa asioissa;**

2 §

Päivystys

Päivystyksellä tarkoitetaan käräjäoikeuden valmiutta päivystysalueellaan vapunpäivänä, juhannusaattona, itsenäisyyspäivänä, jouluaattona sekä lauantaina, sunnuntaina ja muuksi päiväksi sattuvana kirkollisena juhlapäivänä:

2) vastaanottaa vaatimuksia ja esityksiä salaisia pakkokeinoja ja salaisia tiedonhankintakeinoja **sekä laite-etsintää** koskeissa lupa-asioissa ja ratkaisuisissa sekä käsitellä näitä asioita;

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 20 .